

څپرې

(د نړۍ د نوموتو شخصیتونو ژوندلیکونه، لاسته راوړنې ویناوې او هڅې.)

Ketabton.com

ریاض مقامزی

کال: ۱۴۰۱ ل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ډالی

د کتابتون. کام (Ketabton.com) په نوم،

چې د افغانانو د پوهې په لوړولو او مثبت فکري بدلون کې نه سترې کېدونکې هلې ځلې کوي!

ریاض الله مقامی

د پیل خبرې

((بس خوروان ومه اولاره جوړېده راپسې...))

دا کتابگوټی زما د هغو لیکنو، ټولونو او ژباړو ټولگه ده، چې پر کتابتون ویبپاڼه د (خبرې) تر عنوان لاندې خپرې شوې دي. پدې کتاب کې د نړۍ د لسگونو نوموتو شخصیتونو ژوندلیکونه خوندي دي. باید ووايم، چې دا لیکنې ما هېڅکله پدې موخه نه وې کړې، چې گوندې یوه ورځ دې سره راټولې کړم او د کتاب بڼه ورکړم؛ خو کله چې ددې لیکنو شمېره ډېر شو، یو فکر را پیدا شو او ومې ویل که کتابي بڼه خپله کړي شاید ډېر خلک ترې مستفید شي؛ مگر له دې فکر سره - سره بیا هم کیورډ ته گوټې نه ورتللې.

همدا کرل - رېبل مې کول چې یوه ورځ مشر ملگري او د کتابتون. کام بنسټگر شمشاد زهیر هم دا وړاندیز وکړ. له ځان سره مې وویل چې اوس خو یې باید ترسره کړم. بالاخره همداسې وشول او ټولې لیکنې مې سره یو ځای کړې، چې شمېر یې لسگونو ته ورسېد. البته د ځینو نورو شخصیتونو ژوندلیکونه هم وو؛ خو د بېلابېلو ملاحظاتو له کبله مې لرې کړل او پدې ټولگه کې یې ځای و نه موند.

هېره دې نه وي، چې د مشهورو ادبي شخصیتونو د ژوند، آثارو او نورو معلوماتو د کره والي لپاره مې تر ډېره د بناغلي استاد ((مصطفی صفا)) له ((نړېوال ادبیات)) اثر څخه استفاده کړې ده، ترڅو د غلطیو مخنیوی وشي. همدارنگه بېلابېلې اخیستنې مې هم ترې کړې دي؛ نو حق یې کېږي چې یادونه او مننه ترې وشي.

لیکنې مې د نوعیت او د شخصیتونو د مسلک له مخې نه دي ډلبندي کړې؛ بس د ((هر چه پیش آید خوش آید)) خبره وه. کله چې مې دویم ځلې دا لیکنې، ټولونې او ژباړې ولوستې گڼې تېروتنې مې پکې پیدا او اصلاح کړې؛ خو ډاډه يم، چې تر اوسه به هم ځینې نیمگړتیاوې موجودې وي. ځکه چې تر ما وروسته یې تاسو لولئ. بل هېچا نه دی پروفیرید کړی؛ نو که له نیمگړتیاوو/تېروتنو سره مخ کېږئ او یا کوم نظر، وړاندیز او نیوکه لرئ د مهربانۍ له مخې په (r.muqamzai@gmail.com) برېښنالیک یې راسره شریک کړئ.

په درنښت

ریاض الله مقامزی

لیکچر

پاڼه	سرلیک
۱	د لاتینې امریکا نوموتی شاعر؛ پابلو نرودا
۲	نامتو هسپانوي لیکوال؛ سروانتس
۳	د برنارډ شاو پېژندنه او غوره ویناوې
۴	سقراط لا ډېر وپېژنئ!
۶	هیپاتیا؛ ریاضي پوهه او فیلسوفه
۷	د ویکتور هوگو ژوند او فن
۸	د شکسپیر ژوند او فن
۱۰	نوم ورکې شاعره، چې له مړینې وروسته وپېژندل شوه
۱۱	د پوشکین ژوند ته یوه لنډه کتنه
۱۲	هتلر ولې یهودان وژل؟
۱۳	اخماتووا؛ شاعره، ژباړنه او کره کتونکې!
۱۴	سوفوکلیس لا ډېر وپېژنئ!
۱۵	پاسترناک؛ نوبل گټونکی لیکوال!
۱۵	نابغه لیکوال "تورگنیف" وپېژنئ!
۱۷	پاول ایلوار
۱۸	بنکلا پېژندونکی اوسکار وایلد وپېژنئ
۱۹	د گاندي لنډ ژوندلیک!
۲۱	چیگوارا؛ له طبابت نه تر انقلابه!
۲۴	محمد علي کلي خوک و؟
۲۶	فیډل کاسترو؛ د کیوبا انقلابي څېره
۲۸	هاینریش هاینه وپېژنئ!
۲۹	د البرت انشټاین لنډ ژوندلیک
۳۱	ویلیام بلیک وپېژنئ!
۳۲	د محمد اشرف غني لنډ ژوندلیک
۳۴	د تولستوی لنډ ژوندلیک
۳۵	د منټو لنډ ژوندلیک
۳۷	د چاپلین لنډ ژوند لیک
۴۰	د بالزاک لنډ ژوندلیک
۴۱	گابریل گارسیا خوک دی؟
۴۲	د کافکا لنډ ژوندلیک
۴۳	قمارباز لیکوال؛ داستایوفسکي

۴۵ د لورکا لنډ ژوندلیک
۴۷ د گورکي لنډ ژوندلیک
۴۸ د غازي امان الله خان کارنامې
۵۱ د امریکا ولسمشر خنګه ووژل شو؟
۵۳ د ستاین بیک لنډ ژوندلیک
۵۴ د بنجامین لنډ ژوندلیک
۵۵ لانګ فیلو وپېژنئ
۵۶ د گویته لنډ ژوندلیک
۵۸ د برودسکي لنډ ژوندلیک
۵۹ د الیوت لنډ ژوندلیک
۶۰ د بېرتولت لنډ ژوندلیک
۶۱ د اناټول فرانس لنډ ژوندلیک
۶۲ د او.هینري لنډ ژوندلیک

د لاتینې امریکا نوموتی شاعر؛ پابلو نرودا

په لاتینه امریکا کې ډېر هېوادونه شاملېږي. په دې کې د "برازیل، پرتګال، چیلی، کلمبیا، ارجنتاین او ..." نومونه د یادولو وړ دي. دې هېوادونو ته ځکه "لاتیني" وايي، چې پخوا د هسپانیې او پرتګال مستعمرات وو.

پابلو نرودا "Pablo Neruda" په "۱۹۰۴م" کال د چیلی هېواد په پارال ښار کې وزېږېد. مور یې د ښوونځي ښوونکې وه او پلار یې د اوسپنې د لارې یو مامور و. د نوموړي مور له زېږېدنې دوه میاشتې وروسته مړه شوه. پلار یې ډېر ژر دویم واده وکړ. دې نوې مېرمنې یې د ماشوم پابلو سمه پالنه هم وکړه، چې نوموړي خپله فرېشته بلله.

نرودا لا کوچنی و، چې کورنۍ یې یوې ښېرازې سیمې "تموکو" ته کډه وکړه. ددې ځای اغېز د پابلو په شاعرۍ کې څرګند دی. پابلو خپلې لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د انسانپوهنې په برخه کې ترسره کړې. دی ۱۵ کلن و، چې د ادبیاتو مطالعه یې پیل کړه او هممهاله یې یوه نیمه لیکنه هم کوله. په ۱۶ کلنۍ کې یې یوه مقاله په ورځپاڼه کې چاپ شوه. وروسته د چیلی پایتخت "سانتیاګو" ته راغی او هلته یې فرانسوي ژبه او ادبیات ولوستل.

په "۱۹۲۲" کې د چیلی مشهورې شاعرې "ګابریلا میسترال" په غوښتنه د روسي ادبیاتو مطالعه پیل کړه. دا هغه وخت دی، چې د نوموړي دوه شعرونه هم چاپ شوي دي.

پابلو به سیاست او ادب یو ځای پالل. په "۱۹۶۵م" کال کې آکسفورډ پوهنتون نوموړي ته افتخاري دوکتورا ورکړه. همدارنګه په "۱۹۷۱م" کې د نوبل جایزه وګټله. د بالاخره د چیلی هېواد دا تر ټولو لوی او مشهور شاعر په "۱۹۷۳م" کال کې د سرطان ناروغۍ له کبله ومړ.

د شعر یوه برخه کې وايي:

په کرارۍ سره دې مرګ پیلېږي

که سفر و نه کړې

که کتاب و نه لولې

که د ژوند آواز نه غور و نه نیسې

که د خپل ځان درناوی و نه کړې

په کرارۍ سره دې مرګ پیلېږي

کله چې په ځان کې د ځان باور ووژنې

کله چې نور و نه منې چې مرستندوی دې شي

په کرارۍ سره دې مرګ پیلېږي ...

نامتو هسپانوي ليکوال؛ سروانتس

هسپانيه د اروپا په لويه وچه کې پرته سيمه ده. دا هېواد له ۵۸ غټو او وړو ټاپوگانو څخه جوړ شوی دی. پلازمینه يې "مادرید" نومېږي.

هسپانوي يوه نړېواله ژبه ده، چې نږدې د "۲۲" هېوادونو رسمي ژبه بلل کېږي نو ځکه خو د هسپانيې ادبيات په هسپانوي ژبه کښل شوي دي. ددې هېواد "۱۱" تنو ليکوالو د نوبل جايزې گټلې دي. تاسو به په دې ليکنه کې د همدې هېواد يو نامتو ليکوال وپېژنئ.

ميگوئيل دې سروانتس "Megueg de cervants"

د هسپانيې دغه نامتو ليکوال په "۱۵۴۷" م کال کې د هسپانيې هېواد په "آلکالا" ښار کې وزېږېد. پلار يې گرځنده روغتياپال و، نو تل به له يوه ښاره بل ته په سفر کې و. دا چې سروانتس ډېر ځيرک و نو ځکه خو يې له خپل پلار سره په ډېرو سفرونو کې د هغه ملگرتيا کوله. سروانتس د خپلو والدينو څلورم اولاد و. د زده کړو په اړه يې څېړونکو کره معلومات نه دي ترلاسه کړي خو اکثريت يې په دې باور دي، چې نوموړي ايتالوي ادبيات په ښه توگه لوستي وو. د نوموړي د ځوانۍ کلونه له ډېرو غمجنو پېښو څخه ډک دي. په عسکري کې د جگړې پر مهال په چپ لاس ولگېد او شل شو. په بله جگړه کې اسير شو او الجزاير ته يوړل شو. همدارنگه گڼې نورې پېښې دده د ځوانۍ خاطرې دي. د نوموړي د ژوند دغه بدې پېښې د هغه پر ليکوالۍ ژور اغېز وکړ. لومړنی رومان يې "گالاتيا" نومېده. تر ټولومشهور اثر يې "دون کشيوت" نومېږي له ده وروسته نوموړي تقريبا شل ډرامې وليکلې مگر اوس يې يوازې ۲ مور ته راپاتې دي.

د هسپانيې هېواد دغه ستر ليکوال د "۱۶۱۶" م کال د اپرېل په درېوېشتمه نېټه د ۶۸ کلونو په عمر ومړ.

د سروانتس څو لنډې ويناوې

- که چېرې پت او عزت له تا واخلم، د روح اخيستل دې اسانه کېږي؛ ځکه بې پته انسان تر مړه بدتر وي.
- پسرلی ښکلی دی، خو د انسان د زړه او ذهن پسرلی تر هغه زيات ښکلی دی.
- رښتيا او صداقت تر ټولو غوره سياست دی.
- که څه هم لوی کارونه مې ترسره کړل، خو په هغو پسې مې خپل ځان بایلوده.

د برنارډ شاو پېژندنه او غوره ويناوې

ددې ستر آيرلينډي ليکوال بشپړ نوم جورج برنارډ شاو "Georg Bernard Shaw" دی. د انگلېسي ادبياتو په ډرامه ليکونکو کې د لومړي قطار له کسانو څخه شمېرل کېږي. نوموړی په "۱۸۵۶م" کال د آيرلينډ په مرکز دوبلين کې دې نړۍ ته سترگې وغړولې. دا چې کورنۍ يې ډېره غريبه او ناچاره وه نو تل به يې د مور او پلار ترمنځ شخړه وه، نو ځکه خو د برنارډ شاو ماشومتوب له خواشينيو خلاص نه و. د همدې اقتصادي ستونزو له کبله يې ايله تر ۱۴ کلنې زده کړې وکړې او په ۱۵ کلنۍ کې يې دنده واخيسته تر څو کورنۍ ته يوه مړۍ ډوډۍ پيدا کړي. نوموړي د ځمکو د خرڅلاو له يوه شرکت سره نږدې څلور کاله دنده وکړه او د خپلې کورنۍ لگښتونه يې پوره کول.

کله چې دی د لندن له کاري فرصتونو خبر شو نو له خپلې مور سره هلته لاړ، تر څو ډېرې پيسې وگټي. په لندن کې يې د کار کولو ترڅنگ بېلابېلې ورځپاڼې او همدارنگه سياسي او ادبي کتابونه ولوستل. نوموړي په لندن کې د سوسياليستي انجمن غړيتوب هم واخيست.

له "۱۸۸۵م" کال وروسته يې ځينې ډرامې وليکلې او ځانگړي مينه وال يې پيدا کړل. په ليکنو کې يې طنزي اړخ زيات پياوړی و. ځينې ډرامې يې زياتې مشهورې شوې، لکه: (سنت جان، ډاکټر په دوه لارې کې، زړه ماتونکی کور، د جان بول بله جزيره او ...). برنارډ شاو ته په ۱۹۲۵ کال کې د نوبل جايزه ورکړل شوه. په دې وخت کې د نوموړي عمر ۶۹ کاله وو نو ځکه دی يو له هغو کسانو څخه شمېرل کېږي، چې په لوړ عمر کې يې دغه ستره جايزه ترلاسه کړه.

برنارډ يو هونيار او څيرک انسان و. دی به ډېر توکمار تو حاصر ځوابه و. د نوموړي په باب يوه مشهوره کيسه داسې ده، چې برنارډ شاو ته کومې فلمي لوبغاړې د واده وړانديز وکړ. ده ورته وويل: ته به کوم دليل ماسره واده کوي؟

هغې وويل: زه ډېره ښکلې يم او ته ډېر هونيار نو که چېرې زموږ اولاد پيدا شي، عقل کې به تاته ورته شي او ښکلا کې ماته نو ښه نسل به وي.

برنارډ شاو وويل: دا غوښتنه دې نه منم. هسې نا، عقل کې تاته وشي او څېره کې ماته. بالاخره دغه ستر ليکوال د "۱۹۵۰م" کال د نومبر د مياشتې په دويمه نېټه ومړ.

د برنارډ شاو ځينې ويناوې

- ناسم معلومات، له ناپوهۍ څخه ډېر خطرناک دي.
- ډېر نصيحت مه کوه، ځکه جاهل د چا خبره نه اوري او عاقل ورته اړتيا نه لري.
- تل رښتيا وايه، خو هره رښتيا مه وايه!
- پيسې لوږه ختموي، خو درد او غم نه شي ختمولای.
- ډېر خلک د دعا پر ځای سوال کوي.
- ټول ستر حقيقتونه لومړی د شريعت خلاف معلومېږي.
- څوک چې يو څه کولی شي، کوي يې او څوک چې يې نه شي کولای نيوکې کوي.
- مذهب يو دی، خو تعبيرونه يې په زرگونو.
- ډېر لږ خلک بې وزلي زغمي.
- استعداد يعنې له خپل زور او عقل څخه هممهاله گټه اخيستل.

سقراط لا ډېر وپېژنی!

پوهېرم چې تاسو به هم په ډېرو ځایونو کې د "سقراط" نوم اورېدلی وي. زموږ او ستاسو په ټولنه کې چې څوک ډېر هوښیار وي، وایو "فلاتي خو ولا سم سقراط دی!". خو آیا تر اوسه پوهېدئ چې سقراط څوک دی؟

موږ هڅه کړې ده، چې تاسو ته په دې لیکنه کې د سقراط په اړه کافي معلومات چمتو کړو. د لیکنې تر پایه به د نوموړي په اړه لا ډېر معلومات ترلاسه کړئ.

سقراط څوک و!؟

سقراط د لرغوني یونان ستر فیلسوف و. نوموړی هغه څوک و، چې له ځانه یې وپوښتل، ددې نړۍ پر سر څه تېرېږي؟ موږ او نور موجودات د څه لپاره پیدا شوي یو؟ همدارنگه دې ته ورته نورې پوښتنې یې هم کولې او هڅه یې دا وه، چې ټولو سوالونو ته منطقي ځوابونه پیدا کړي.

سقراط له میلاده "۴۶۹" کاله وړاندې د اتن ښار په "ایلوپیک" کوڅه کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستلې. ویل کېږي، چې سقراط د خپل ښار تر ټولو بدرنگه هلک و. دی به ډېر ضدي و، سترگې یې د چوڼگینې په څېر وتلې ښکارېدې او پوزه یې هم ډېره پینه وه؛ د ښوونځي هلکانو به نوموړي ته چوڼگینه ویلې.

د سقراط پلار یو مجسمه جوړونکی و او مور یې هم د ماشومانو د روزنې او پالنې مسؤلیت درلود.

سقراط به ویل: "پوهه یوازې له استادانو څخه نه ترلاسه کېږي بلکې له تجربه لرونکو اشخاصو هم ترلاسه کولای شو." له همدې امله خو نوموړي په "۱۳" کلنۍ کې ښوونځی پرېښی و. سقراط به د علم په هلکه داسې دعا کوله: "ای ربه! ماته دومره پوهه راکړه، چې زه یې وزغملی شم."

د گډ ژوند په هکله یې معلومات دا دي، چې نوموړي دوه ودونه کړي و، البته تاسو باید پوه اوسئ، چې دویم واده یې د لومړۍ مېرمنې له مړینې وروسته وکړ. له دویمې مېرمنې هېڅ خوښ نه و. هغه ډېره تونده خوښه مېرمنه وه. ددې مېرمنې نوم یې "زین تېي" و. د نوموړي په اړه سقراط ویلي: "که چېرې زه زین تېي رام کړای شم، نو په نړۍ کې داسې څوک نشته چې نېغې لارې ته را نه شي."

کوم خلک چې له سقراط وړاندې تېر شوي وو، هغوی ټولو به د اسمانونو او ستورو په اړه فکرونه کول، خو سقراط به تل د انسان په اړه فکر کاوه، په دې توگه لومړنی فیلسوف و، چې فکري تمرکز یې پر انسان و. نوموړی په دې باور و، چې د ستورو په اړه پوهېدل او فکر کول، انسان ته کومه گټه نه لري.

هغه به تل په دې هڅه کې و، چې له خبرو خبرې پیدا کړي. په دې توگه یې د حقیقت موندنه کوله. هغه خبرې یې رد کولې، کومې چې انسانانو پرته له فکره منلې وې. البته باید یادونه وکړم، چې سقراط خپلې خبرې عادي نه گڼلې او هغه ته یې د الهام نوم ورکاوه. د نوموړي مخالفینو د هغه پر همدې خبرې ریشخند کاوه، ویل به یې: "سقراط د محسوسو خدایانو پر ځای، پر نالیدل شوي خدای باور لري."

د سقراط گڼو فلسفي افکارو ددې پر ځای چې هغه ته عزت وروبخښي، هغه یې د مرگ له گواښ سره مخ کړ. پر سقراط به نیوکې ورځ تر بلې زیاتېدې او گڼ شمېر تورو په پرې ولگېدل، چې ځینې یې عبارت دي له:

- د منل شوو ملي خدایانو نه منل،

- د خپل نالیدل شوي خدای تصور وړاندې کول

- ځوانان بې لارې کوي.

دا هغه تورونه و، چې نوموړی یې د زهرو څښلو ته مجبور کړ. البته باید تاسو پوه اوسئ، چې د زهرو څښلو سزا ورته د محکمې له لورې ورکړل شوې وه. که څه هم د نوموړي دوستانو د هغه د تېښتې پلان جوړ کړ، خو د تطبیق په وخت کې یې نوموړي له دې کاره انکاره وکړ. هغه پر دې ټینګار درلود، چې زه له قانونه لوړ نه یم. نو ځکه یې په "۳۳۹ ق.م" کې پخپله خوښه د زهرو گوت وکړ او خپل روح یې خدای ته وسپاره.

د سقراط ویناوې

- د فکر آزادي یو لازمي څیز دی.

- سیاست یو هنر دی، چې د هغه لپاره د خدایي وړتیا ترڅنګ پراخې مطالعې او وړتیا ته ضرورت دی.

- ارواه په نېکۍ او ښه والي سره وده کوي او په بدیو سره بربادېږي.

- د نفس د ترکیبې ټولې لارې چارې له پوهې او علم څخه تېرېږي.

- دا فکر مه کوئ، چې ژوند او اولاد له سمې خبرې وړاندې دي. بلکې سمه خبرې تر هرڅه وړاندې دي.

- خدایه داسې ساده او یو مخیز ژوند را کړې، چې پټ او ښکاره هر چاته په یو ډول ښکاره شم.

- نېکمرغه هغه دی، چې له خپلې هرې خطا نوې تجربه ترلاسه کړي.

- د غوسې غوره درملنه خاموشي ده.

- رښتینولي هغه لاره ده، چې نېغ دې تر خدایه رسوي.

هیپاتیا؛ ریاضی پوهه او فیلسوفه

د نړۍ د علمي یون په فلسفي او ریاضیکي برخه کې د سرلارو له جملې د "هیپاتیا" نوم هم د یادلو وړ دی. نوموړې د نړۍ یوه نوموتې مخترعه، ریاضی پوهه او فیلسوفه وه. په دې لیکنه کې به یې په اړه کافي معلومات ومومئ.

هیپاتیا

که څه هم ددې سترې فیلسوفې او ریاضی پوهې د زېږېدو دقیقه نېټه نه ده معلومه، خو ویل کېږي هغې د څلورمې زیږدیزې پېړۍ په وروستیو کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستلي دي. پلار یې تئون نومېده، نوموړی د وخت پیاوړی استاد او دیني عالم و. دا چې هیپاتیا له یوې علم پرورې کورنۍ سره تعلق درلود، نو ځکه خو یې د خپلو نوښتونو او فکري ودې لپاره تیاره لاره جوړه وه.

کله چې هیپاتیا زېږېدله د سکندریې ښار له پېړیو راهیسې د زده کړو او پوهې ښار و. البته باید یادونه وکړم، چې سکندریه د یوناني اتل مقدوني سکندر په وخت کې جوړ شوی و. هیپاتیا د خپل ژوند د ځوانۍ ډېر وخت په همدې ښار کې تېر کړ.

د هیپاتیا پلار د ریاضیاتو استاد او د ستورپوهنې د متونو اصلاح کوونکی و. د نوموړې په اړه تاریخپوهان خورا ډېر معلومات لري خو د هیپاتیا د مور په هکله ډېر معلومات نشته.

دا چې د هیپاتیا د ښکلا او ځوانۍ په اړه ډېر معلومات موجود دي او برعکس د بودۍ توب د وخت په اړه یې هېڅ خبرې نه دي شوي نو، ځکه خو تاریخ لیکونکي پر دې آند دي، نوموړې به تر پنځوس کلنۍ وړاندې مړه شوې وي. پر دې اساس یې مؤرخان د پیدایښت نېټه ۳۷۰م شاوخوا او د مړینې نېټه یې ۴۱۵م ښيي.

د نوموړې د ماشومتوب په هکله معلومات هم کم دي. فقط دومره ویل شوي، چې هغه یوه ساده نجلی وه. که څه هم د وخت اکثره نجونې به هغه وخت له خپلو میندو سره د کور په کارونو کې بوختې وې، خو هیپاتیا به له خپل پلاره د نړۍ په هکله زده کړې کولې. دا چې نوموړې له یوې علم دوستې کورنۍ سره تعلق درلود، نو ځکه خو یې ناسته - پاسته هم له لویو خلکو سره وه. نوموړې په ټوله کې د ښار نوموتې نجلی وه. ښکلا او علم یې د ټولو خوښ و. ویل کېږي، هغه دومره ښکلې وه، چې نږدې ټول شاگردان پرې مټین ول. مگر هیپاتیا هېڅکله واده و نه کړ. که هر چا به وړاندیز وکړ، نو نهیلې کول به یې. د مرگ د شېبو په اړه یې سندرا ډون وان لیکلي: "د دغو قهرېدلو خلکو مشرانو دغه بې کسه اسیره په کوڅو او سرکونو کښوله، تر هغې چې د سزایون کلیسا ته یې ورسوله. هلته یې د نوموړې د پوهنتون لوی بالاپوش ورځیرې کړ. تاج یې هم ترې ایسته کړ او جامې یې هم ورځیرې کړې. وروسته یې د کلیسا څو کوزۍ او پیالې ټوټې ټوټې کړې او د هغه په ماتو ټوټو یې د هیپاتیا بدن غار غار. کله چې هغه مړه شوه، نو بې روحه بدن یې د ښار پر سرکونو اخوا دېخوا کش کړ او بیا یې له ښاره د باندي بوړ. د سینارون په سیمه کې یې اور ورته بل کړ او د هغې جسد یې وسوځاوه."

د ویکتور هوگو ژوند او فن

د نړۍ د نامتو لیکوالو په سرلارو کې د "هوگو" نوم هم د یادولو وړ دی. په دې لنډه لیکنه کې به تاسو د فرانسې هېواد ددې ستر لیکوال په اړه ډېر معلومات ولولئ.

هوگو څوک و؟

هوگو په نولسمه زېږدیزه پېړۍ کې په ځانگړې توگه د فرانسې او په کُل کې د ټولې نړۍ نامتو لیکوال او شاعر دی. د نوموړي بشپړ نوم ویکتور هوگو (Victor Hugo) دی. دې ستر لیکوال په "۱۸۰۲" زیږدیز کال کې د فرانسې هېواد په بزانشون سیمه کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستلې. ویل کېږي چې نوموړی ډېر کمزوری ماشوم و، نو اکثره خلکو هیله نه لرله چې هوگو دې گوندې ژوندی پاتې شي. مگر د خلکو د وړاندوینې برعکس هغه ژوندی پاتې شو او یو ستر لیکوال ترې جوړ شو.

هوگو لومړنۍ زده کړې په پاریس کې وکړې. له یو څه مودې وروسته یې په شعر، لاتیني ژبه او ریاضي کې ښه نوم وویست. هوگو خپله شاعري د مکتب په دوره کې پیل کړه او شاعري یې په ښوونځي کې مډال وگټه. په همدې وخت کې ورته د فرانسې بل نوموتي لیکوال "شاتوبریان" د "عالي ماشوم" لقب ورکړ.

د هوگو شعري ټولگه په ۱۷ کلنۍ کې چاپ شوه. چې خلکو یې ښه هرکلی وکړ. په یوویشت کلنۍ کې د فرانسې پاچا لخوا پر دندې وگومارل شو او دوه زره فرانکه یې معاش و. په هغه وخت کې دا ډېرې پیسې وې. په همدې توگه هوگو سیاسي لوبې ته هم ور ودانگل. له دې کبله یې په ژوند کې ډېرې لوړې ژورې هم ولیدې.

ددې ستر لیکوال ځینې مهم اثار عبارت دي له: ((هغه سپرې چې خاندی، بڼویان، د خزان پانې، د یوه محکوم وروستی ورځ، وړوکی ناپیلون او ...))

هوگو په "۱۸۸۵" زیږدیز کال کې ناروغ شو. ډېر خلک به یې پوښتنې ته راتلل. چې په پای کې د همدې کال د می په شلمه تاریخ د درې اتیا کالو په عمر ومړ. پخپله یې وصیت کړی و، چې:

- له خپلو شتو څخه ۵۰۰۰۰ فرانکه بېوزلانو ته بخښم.

- زما جسد د فقیرانو په تابوت کې هدیرې ته ورسوئ.

- د کلیسا له دعا او بخښنې بېزاره یم.

- غواړم خلک راته دعا وکړي.

- پر خدای بشپړ ایمان لرم.

د هوگو ویناوې

- ژوند ریاضي ده. ښېگڼې جمع کړئ، شخړې منفي کړئ. خوښي ضرب کړئ! دردونه تقسیم کړئ. د نفرت جذر وباسي او عشق پر توان لوړ کړئ.

- احتیاط د پوهانو لومړنی شرط دی.

- هر ښوونځی مو چې پرانیست، د زندان یو وړ مو وتاړه

- حیوانات له دې امله نېکمرغه دي، چې دوزخ ته نه ځي.
- ناکام خلک انرژي نه، بلکې هوډ او اراده نه لري.
- بد چانسې سپرې هغه دي، چې پر خپلو وړتیاوو باور نه لري.
- ادبیات د تمدن پټ راز او شعر د پټو هیلو سرچینه ده.
- ټنلې دوه اولادونه لري. زوی یې غل او لور یې لوره نومېږي.
- له هغه چاسره مینه وکړه، چې ستا د مینې وړ وي، نه د مینې وړی. ځکه چې د مینې وړی یوه ورځ مېږي.
- د بېوزله سپرې ملگری یوازې چوپتیا او "هو" ده.

د شکسپير ژوند او فن

د نوموړي بشپړ نوم ويليام شکسپير (William Shakespeare) دی. دی هغه نامتو ليکوال او متفکر دی، چې په نړۍ کې داسې لوستي خلک ډېر کم دي چې له نامه سره به يې اشنا نه وي. همدارنگه ويل کېږي، چې په انگلستان کې داسې کورونه بهنې لري، چې د شکسپير کتاب دې په کې پيدا نه شي. دی اصلا د انگلستان دی. خو وخت ناوخت يې په اړه ځينې عجيبې څرگندونې هم شوي دي.

يو ځل د لیبيا ولسمشر (معمر قذافي) ويلي و، چې شکسپير اصلا عرب و. خو کله چې انگرېزان د هغه په نوم پوه شول نو انگلستان ته يې يووړ.

ددې ترڅنگ گڼې نورې عجيبې دعوي هم شوي دي، مگر بيا هم مؤرخين سره په يوه خوله دي او شکسپير يې د انگلستان بللی دی. دا چې نوموړی د ښه فکر او حافظې خاوند و، نو ځکه خو يې خپل ديني کتاب په ډېر وړوکوالي کې حفظ کړی و.

دا چې د هغه وخت علوم اکثره په لاتيني ژبه ول نو شکسپير هم ياده ژبه زده کړه او گڼ فلسفي، ادبي او علمي کتابونه يې مطالعه کړل. د وخت په تېرېدو سره ترې لوی ليکوال او ډرامه ليکونکی جوړ شو. دا چې ډرامې يې ځانگړي فيلسوفانه رنگونه لري، نو ځکه خو يې له اکثره فلمونه هم جوړ شوي دي. نوموړی يوازې يو ډرامه ليکونکی نه و، بلکې يو ښه شاعر هم و. اشعار يې تر اوسه هم گڼ مينوال لري.

د زېږېدو او مړينې نېټه يې دقيقه معلومه نه ده. خو تاريخپوهان يې د مرگ نېټه "۱۶۱۶م" کال اټکلوي. د اولادونو په اړه يې ويل کېږي، چې درې زامن يې دلودل او درې واپه نالوستي وو. که څه هم د اثارو اندازه يې معلومه نه ده. خو اټکل يې ۳۷ ډرامې او ۱۵۴ عنوانه شعرونه دي.

د شکسپير ويناوي

- څومره چې ستا کارونه اړين وي، هومره به دې دشمنان ډېر وي.
- د انسان کار دا دی، چې سبا په نن او نن په پرون بدل کړي.
- پوچ او بې کماله سړی، لکه تش لوبنی ډېر شور کوي.
- خدای تاته يو مخ درکړی، خو ته بل مخ غوره کوي.
- هرڅوک چې قناعت نه لري، تر ټولو غريب.
- که چېرې ټوله نړۍ له ترخو ډکه شي، زه به يې د خوړو په هيله وزغمم.
- لېونی، مټين او شاعر، دا درې واپه له يوې ډلې دي. ځکه چې دوی ټول خپل ژوند په خيال کې تېروي.
- موږ د زېږېدنې پر مهال زړېږو. ځکه چې پوهېږو، په نړۍ کې به له لېونتوب او حماقت سره مخ کېږو.
- وخت پر هغو خلکو باندې چې منتظر دي، ډېر ورو، په هغو کسانو چې په وېره او ډار کې دي، ډېر تريخ په هغو کسانو چې غمجن دي ډېر اوږد او پر هغو کسانو چې خوشحاله دي. ډېر تېز تېرېږي. خو هغوی چې مټين د هغوی وخت پيل او پای نه لري.
- نړۍ د يوې صحنې په شان ده. هرڅوک بايد د خپل رول له اداکولو وروسته صحنه بل کس ته پرېږدي. نو يوازې هغه کسان په یاد وي، چې خپل مسوليت سم ادا کړي.

نوم ورکې شاعره، چې له مړینې وروسته وپېژندل شوه

د امریکا په ادبیاتو کې او شاعرۍ کې یو روښانه نوم د ایمېلي ډیکنسن "Emily Dickinson" هم دی. معاصر امریکایي ادیبوهان یې د نوي امریکایي شعر مور بولي.

دده په اړه عجیبه خبره دا ده، چې نوموړې په خپل ژوند کې هېڅ چا د یوې شاعرې په توګه و نه پېژندله. حتی په کورنۍ کې یې هم څوک خبر نه و. کله چې ډیکنسن مړه شوه، خور یې دده بکس پرانیست، دا نو یو عادي بکس نه و، ځکه له شعرونو ډکه صندوقچه وه، چې شمېر یې له ۱۷۰۰ عنوانو څخه اوښته.

مېرمن ډیکنسن په "۱۸۳۰ م" کال د امریکا متحده ایالاتو په "امهرسټ" ښارګوټي کې دې دنیا ته سترګې غړولي دي. کله چې د نوموړې شعرونه په رسنيو کې خپاره شول، نو دا ښارګوټي د "ایمېلي ډکنسن" د ټاپو په نوم ثبت شو.

پلار یې دیني سخت دریځی و، نو ځکه ایمېلي هم ګوښه گیره ښځه وه.

په خپلې شاعرۍ کې یې تر ډېره د مرګ یادونه کړې. هغسې سخنو ته تللې چې تر مرګ وروسته به ورځي. دا پوښتنه چې له مړینې وروسته څه پېښیږي؟ په بېلابېلو ډولونو ځواب کړې. خو تر آخره یې کوم بشپړ ځواب نه دی موندلای. بالاخره "۱۸۸۶ م" کال کې د همدې پوښتنې بشپړ ځواب پیدا کېدلو ځای ته ولاړه.

د شعرونو بېلګې یې:

زه هېڅ څوک يم!

ته څوک یې!؟

که ته هم هېڅ څوک وې

بس دواړه جوړه یو سره

هېڅ چا ته مه وایه

هسې نه، خلک دي

رسوا مو نه کړي!

د یوه بل شعر ژباړه یې داسې ده:

د نفرت لپاره مې وخت نه درلود

ځکه چې اجل مې مخه نیوله

او عمر دومره اوږد نه و

چې په هغه کې مې کینه پاللې وای

د مینې لپاره هم فرصت نه و

مګر تر کومه ځایه چې کېدله

د لبرې مینې زحمت مو ځان ته ورکړ.

نوبت: پورتنی شعرونه د استاد مصطفی صفا له اثر څخه اخیستل شوي دي.

د پوشکین ژوند ته یوه لنډه کتنه

د پوشکین په اړه د روسیې بل نامتو لیکوال ماکسیم گورکي وايي: "پوشکین په روسیې ادبیاتو کې د ټولو پیلامو پیل دی."

د روسیې دغه نامتو لیکوال په "۱۷۹۹م" کال کې د روسیې په پلازمېنه مسکو کې دې نړۍ ته سترگې وغړولې. بشپړ نوم یې الکساندر پوشکین "Alexander Pushkin" دی. نوموړی په یوې لویې کورنۍ پورې تړاو درلود، خو دده زېږېدنې پر مهال د کورنۍ پخوانی روب داب نه پاتې.

کله چې دولس کلن شو، په "تسارسکویوسلو" ښوونځي کې زده کړې پیل کړې. دا هغه ښوونځی دی، چې لومړني الکساندر جوړ کړی دی، او هلته د لویو کورنیو ماشومان زده کړې کوي. وروسته په پیترزبرگ کې د بهرنیو اړیکو پوهنځی هم ولوست. خو نوموړي به د رسمي زده کړو، ترڅنگ د ادیبانو مجلسونو هم نه قضا کول او اروپایي ادبیات هم په مینه لوست.

پوشکین په کم عمر کې شعر لیکل پیل کړي وو. آن د لیسې په دوره کې یې ۱۰۰۰ پارکي شعرونه لیکلي وو. همدارنگه ډېر ژر په ټوله روسیه کې مشهور شو. هرې ادبي غونډې کې به یې تود هرکلی کېده. له ډېرو ادبي هڅو او لاسته راوړنو وروسته په "۱۹۳۷م" کال کې ووژل شو.

د شعر بېلگه:

دا غمجنې شان شېبې
او ستا د سترگو له ښکلا چې رخصتېرم
دا وختونه مې خوښېږي
طبیعت په تشریفاتو خاورې کېږي
څنگل سرې او طلايي جامې اغوستې
او ورمې داسې شغېږي
لکه څوک چې په آرامه ساه اخلي
لرې گرځي پر آسمان یې
د څپو څادر خپور کړی
د لمر وړانگې هم تار تار دي
د هوا دا سپرې منډې
لا له ورايه راته گوانس کړي
چې سپین ژمی را روان دی.

هتلر ولي يهودان وژل؟

تاسو به په ښوونځي، پوهنتون او يا هم د نورو له خولې د هتلر نوم او د يهودانو د وژلو کيسې اورېدلي وي. خو په دې به په نه پوهېدئ، چې هتلر ولي يهودان وژل؟ ددې ليکنې په دوام کې به د هتلر په اړه لاډېر پوه شئ.

هتلر څوک و؟

هتلر په اتریش کې - چې هغه وخت د مجارستان برخه وه - وزېږېد. په "۱۹۱۳م" کال کې جرمني ته وکوچېد او د لومړۍ نړېوالې جگړې پر مهال د المان هېواد په پوځ کې وجنگېد. په "۱۹۱۹م" کې د المان هېواد کارگر گوند سره يو ځای شو. په "۱۹۲۱م" کې د نازيانو د گوند مشر وټاکل شو، چې دوه کاله وروسته يې د کودتا هڅه وکړه، خو ناکام شو او زندان ته ولېږل شو.

په زندان کې يې د خپل کتاب لومړی جلد بشپړ کړ. کله چې په "۱۹۲۴م" کال کې له زندانه ازاد شو، د خپل کارزماتيک شخصيت له کبله ډېر ژر يې د وگړو ترمنځ شهرت او محبوبيت ترلاسه کړ. هغه به سرمايه داري او کمونيزم د يهودانو چل باله.

په ۱۹۳۲ کې که څه هم نازي حزب ډېرې رايې درلودې خو بيا هم اکثريت نه وو. پر همدې اساس پخواني صدراعظم او د کابينې نورو غړو د وخت ولسمشر "پاول فون هيندنبورگ" دې ته راضي کړ، چې هتلر صدراعظم شي. همداسې وشول او په دې توگه نوموړی لوړ موقف ترلاسه کړ.

هیتلر فکر کاوه، د المان طبيعي سرچينې المانيانو ته کافي نه دي نو ځکه خو يې د نورو هېوادونو د نيولو هڅه کوله او جگړه يې پيل کړه. خو له ډېرو جگړو وروسته يې چې کله ماتې وخوړه، نو په "۱۹۴۱م" کال کې بېرته آلمان ته وگرځېد. د "۱۹۴۵م" کال د اپريل په ۲۹ يې له خپلې معشوقې سره واده وکړ، خو له واده دوه ورځې وروسته دې جوړې له دې وېرې ځانونه وکړه، چې روسي لښکر يې و نه نيسي.

هتلر يهودان ولي وژل؟

نوموړی پخپل کتاب "زما جگړه" کې په دې اړه مفصلي خبرې کړي دي. چې لنډون يې داسې دی: "ما په اتریش کې له خپلې کورنۍ سره په يوه کوټه کې ژوند کاوه. زه د کورنۍ مشر وم. مور مې د سينې سرطان درلود. يو سهار چې ساړه هم وو، مور مې په داسې حال کې چې ډېره کمزورې وه او سترگې يې له اوبښکو ډنډې وې په غوږ کې وويل: "ته بايد د خپل کوچني ورور او خور ساتنه وکړې." په دې وخت کې زما عمر له نهو کالو کم وو. سر مې د مور په سينه کېښود او په چغو چغو مې وژړل. منډې مې کړه، چې مور ته مې درمل راوړم. مور ته نږدې درملتون د يهودانو وو. په بېړه مې وويل: "درمل راکړه! مور مې مري." هغوی په داسې حال کې چې خندل يې ويې ويل، پلار دې راولېږه چې ډاکټر کور ته بوځي. ما که هر څومره هڅه وکړه، خو قانع مې نه کړل، چې پلار مې مړ دی. او ماته دې درمل راکړي. هغوی بيا هم پر له پسې خندل. نو له درملتون نه مې غلا وکړه. که څه هم يهودي راپسې منډه کړه. خو ما چې کور ته درمل رسول مور مې مړه وه. په دې وخت کې هغوی را ورسېدل. په وهلو - وهلو يې له کوټې وويستم او بيا يې بندي کړم. خو کله چې رهبر شوم لومړی مې هماغه درملتون ويچار کړ او بيا مې هغه يهودي او دوستان يې ووژل. "نوموړي د همدې پېښې له کبله يهودان ډېر بد منل او په وژلو کې يې هېڅ درېغ نه کاوه.

نوبت: په پورتنی روايت ځينو ملگرو نيوکه کړې وه، چې خيالي جوړ شوی. ما غوښتل لرې يې کړم؛ خو بيا مې فکر وکړ، چې دا کيسه گي (روايت) يو ښه درس لري، نو وي دي.

اخماتووا؛ شاعره، ژباړنه او کره کتونکې!

د ادبیاتو په نړۍ کې د نارینه وو ترڅنګ مېرمنو هم خپله برخه زیار او زحمت ویستی، چې له دې ډلې یې د اخماتووا نوم هم ځلانده دی. د لیکنې تر پایه به یې په اړه لا ډېر معلومات ترلاسه کړئ.

پېژندنه

د روسیې ددې نوموتې ژباړنه، شاعره، لیکواله او کره کتونکې بشپړ نوم انا اخماتووا (Anna Akhmatova) دی. نوموړې د اوسني اوکراین د "ادیسې" په ساحلي ښار کې زېږېدلې ده. پلار یې د سمندري پوځ انجینر و. نوموړې د "څارکو سیلو" سیمې په یوه مشهوره لیسه کې زده کړې پیل کړې. نوموړې وایي، چې یوه ورځ د خپل پخواني کور له مخې تېرېدو، چې مور مې راغبر کړل د خپلې زېږېدنې ځای دې گوره. ما له ټوکو وویل، چې یوه ورځ به ددې کور په دروازه به غټ لیکل شوي وي، د روسیې ستره شاعره انا دلته زېږېدلې وه. که څه هم نوموړې دا له ټوکو ويلي و، خو رښتیا همداسې وشول. هغه دومره مشهوره شوه، چې اوس په روسیه کې شپږ موزیمونه د نوموړې په یاد جوړ شوي دي. په ښوونځي کې یې روسي او فرانسوي دواړه ژبې زده کړې. خپل لومړنی شعر یې په یوولس کلنۍ کې لیکلی. نوموړې وروسته له خپلې مور سره کیف ته لاړه او هلته یې د حقوقو پوهنځی ولوست. هلته یې لاتیني او ایټالوي ژبې هم زده کړې. په ۱۹۱۰ کې یې د روسیې له بل نوموتي شاعر او ادیبوه نیکولای گومیلیوف سره واده وکړ. دواړه پاریس ته لاړل او د خپل خاوند له برکته یې د روسیې لوی لیکوال او شاعران وپېژندل. وروسته یې خاوند د نظام پر وړاندې د بغاوت په تور اعدام شو، له هغه وروسته یې ژوند د لاسته راوړنو ترڅنګ له ستونزو هم خالي نه وو. له گڼو ادبي فعالیتونو وروسته په ۱۹۶۶ کال کې د ۷۷ کلونو په عمر له دې نړۍ څخه د تل لپاره سترگې پټې کړې.

د شعر بېلگې

(۱) -

دلته لکه چې
هیڅ د انسان غبر نه تر غور کېږي
دلته لکه چې تر شنه اسمان لاندې
یوازې زه ژوند کوم
ځکه چې لومړنی انسانه وم
چې د زهرو د جام هیله مې وکړه

(۲) -

راشه او پوښتنه رانه وکړه
پوهېرم دلته نږدې چېرته یې
راشه یواځې او یواځې یم
یوازې د مرغۍ د وزرو د غبر په اندازه
څه راته ووايه!

(۳) -

مور چې د ځمکې پر مخ
د آرامۍ یوه گړۍ نه ده لیدلې
په پای کې به له یوه مخه
تر دغې خاورې لاندې آرام وکړو

سوفوکلیس لا ډېر وپېژنی!

لکه د نورو ډېرو علومو د ادبیاتو بنسټ هم په یونان کې ایښودل شوی دی. لرغوني یونان داسې پاڅه لیکوال، فیلسوفان او شاعران درلودل، چې آثار یې آن تر ننه لوستل کېږي او لوی ادبي ارزښت لري.

ډرامه یو هنري ادبي ژانر دی، چې ددې ژانر د لیکنې لړۍ هم له لرغوني یونان پیلېږي. د ډرامه لیکونکو په سرلارو کې یو روښانه نوم "سوفوکلیس دی، چې په دې لیکنه کې به یې لا ډېر وپېژنی!

سوفوکلیس

د لرغوني یونان دا ستر او نامتو ډرامه لیکونکی، چې سوفوکلیس (Sophocles) نومېږي، دده د ښو ډرامو له کبله ورته د اتل مېړه "Heroes dexion" لقب ورکړل شو وو. خو باید یادونه وکړم، چې دا لقب د نوموړي له مړینې وروسته ورته وکارول شو.

نوموړی له میلاده "۴۹۶-۴۰۶" کاله وړاندې د یونان پایتخت (آتن) ته په یوه نږدې سیمه کې زېږېدلی و. پلار یې یو شتمن پښ و.

نوموړی د ځوانۍ په درشل کې و، چې د آتن فاتح لښکر د جگړې له سیمې "سلاامیس" څخه راستون شو. په همدې وخت کې دی، نوموړي ته د هغو ځوانانو مشري ورکړل شوه، چې لښکر ته یې د هرکلي سندري ویلې.

دی دومره ځیرک او زړور و، چې په پنځه ویشت کلنۍ کې د جنرالۍ مقام ترلاسه کړ. نوموړي اجتماعي شخصیت درلود، له ځینو نامتو څېرو لکه، پرېکلېس، هېرودت او فیدياس یره یې نږدې اړیکې درلودې، له همدې امله د ادبي فعالیتونه ترڅنګ یوه نوموتی سیاسي څېره هم وه.

د ټولو ډرامو شمېر یې نږدې "۱۳۰" ته رسېږي. چې له ډلې یې یوازې "۷" ډرامې د تاریخ له نادودو خوندي پاتې دي. هېره دې نه وي، چې سوفوکلیس شل ځله په ډرامه لیکنه کې لومړی مقام خپل کړی و.

دده په ډرامو کې تر ټولو مشهوره، کومه چې د یونان لوی فیلسوف ارسطو هم ادبي شهکار بللی "د اودیپ پاچاه" نومېږي. د دې ډرامې په اړه، ډېرو لویو لیکوالو لیکنې کړي دي، چې آن اوسنی ارواپوهنه یې هم د ماخذ په توګه کاروي.

د ډرامه لیکنې ځانګړنې

که څه هم سوفوکلیس یو دودپاله سپری و، نه شواي یې کولی، چې د ارباب الانواعو په اړه کوم څه ولیکي خو بیا یې هم په ډرامو کې ځینې ځانګړنې بیانولای شو. لکه:

- د ډرامو سوژه یې تقریباً د لرغوني یونان اساطیر دي.

- د ډرامو اتلان یې سرزوري او پیاوړي خلک دي.

- د آثارو ژبه یې خورا روانه او عام فهمه وه.

- په ډرامو کې یې درېیم کریکتیر ته ځای ورکړ.

- ډرامې یې آن په ښوونځیو کې تدریسېدل.

- ډرامې به یې بشپړې وې. (د هغه وخت لیکوالو داسې ډرامې لیکلې، چې په یو نامعلوم ځای کې به یې پای ورکړ، بیا به یې بله ډرامه کې همدې پېښې ته دوام ورکاه. خو سوفوکلیس داسې نه کول.)

پاسترناک؛ نوبل گټونکی لیکوال!

د نړۍ په ادبیاتو کې نوم موندل ډېر گران کار وي؛ یوازې خلاق او پیاوړي لیکوال دا مقام ترلاسه کولی شي، چې په دې ډله کې پاسترناک هم دی. د لیکنې تر پایه به یې په اړه لا ډېر معلومات ترلاسه کړئ.

پاسترناک

د روسیې ددې نوموتې لیکوال بشپړ نوم باریس پاسترناک "Boris Pasternak" دی. په روسیه کې دویم کس و، چې د نوبل جایزه یې ترلاسه کړې ده. باریس په "۱۸۹۰م" کال کې په مسکو کې وزېږېد. دی لا کوچنی و، چې شاعری او رسامۍ ته یې مخه کړه. خو دا هر څه هوايي نه وو، بلکې له خپلې کورنۍ او په ځانگړې توگه له پلار څخه اغېزمن و. پلار یې یو ښه رسام و، د انځورگرۍ په پوهنځي کې یې د استادۍ دنده لرله. له لومړنیو زده کړو وروسته، په "۱۹۰۳م" کال کې یې د مسکو پوهنتون د تاریخ او فلسفې پوهنځي زده کړيال شو. د لا ډېرو زده کړو لپاره یې هامبورگ ته سفر وکړ. کله چې له آلمانې را وگرځېد نو خپله لومړنۍ شعري ټولگه یې خپره کړه. په مسکو کې د دندې ترڅنگ د نړۍ نامتو لیکوال هم مطالعه کړل. په "۱۹۲۳م" کې یې بله شعري ټولگه هم خپره شوه، په همدې کال یې له یوې انځورگرې سره واده وکړ. شعر یې پېچلی جوړښت درلود. نا اشنا مسایل یې په شعر کې خایول. خو دی د شعر تر پولو محدود پاتې نه شو، نثر لیکل یې هم پیل کړل. په لنډه موده کې یې دوه کتابونه خپاره کړل. د نثر ترڅنگ یې ژباړې ته هم مخه کړه او ځینې آثار یې روسی ژبې ته وژباړل. تر دې دمخه پاسترناک په ملي کچه مشهور و، خو کله چې یې "ډاکټر ژایگو" په نوم رومان ولیکه نړۍ وال شهرت یې وموند. دا هماغه اثر دی، چې نوموړي پرې د نوبل جایزه ترلاسه کړه. خو د روسیې کمونیسټ حکومت دا کړنه د غریبانو دسیسه وبلله او نوموړی یې پرېښود چې جایزه ترلاسه کړي. له دې کبله د هغه له مرگ ۳۰ وروسته یې جایزه زوی ته وسپارل شوه. بالاخره د روسیې دا ستر لیکوال، ژباړونکی او شاعر په "۱۹۶۰م" کې د ۷۰ کلونو په عمر ومړ.

د شعر بېلگه

زه لکه ځناور، قفس ته لويديلی يم.
چېرې لرې، خلک، ازادي او رڼا
خو ما پسې يو شور او هياھوی گډ دی
ماته له دې قفسه د وتو حق نشته
تیاره ځنگل او د ساحل چينې
نښتر لويديلی او لاره نشته
لارې ړندې له هرې خوانه
هر څه چې کېږي، هغه به کېږي
باک يې نشته
ما څه لهوتوب وکړ؟
دا زه قایل يم که ظالم يم
ما ټوله نړۍ دې ته اړ ويسته
ما اړ ويسته چې زما د مينې پر ښکلاوو او ښکې توبې کړي
که څه هم د گور پر غاړه ولاړ يم
خو په دې ايمان لرم
چې داسې سببې راتلونکي دي
چې عدالت به د حق او باطل ترمنځ کرښې باسي

نابغه ليکوال "تورگينيف" وپېژنئ!

د نړۍ والو ادبي څېرو د پېژندنې په لړ کې به نن د روسيې د نولسمې پېړۍ نامتو سبک پېژندونکي او ليکوال په اړه لا ډېر پوه شئ. د ليکنې ترپايه د بناغلي تورگينيف پر ژوند او فن ډېرې خبرې وشي.

تورگينيف

د روسيې ددې ستر ليکوال او سبک پېژندونکي بشپړ نوم ايوان تورگينيف "Ivan Turgenev" دی. اکثره څېړونکي يې نابغه ليکوال گڼي. نوموړی په "۱۸۱۸م" کال کې د روسيې په اريول ښار کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستلې. کورنۍ يې شتمنه وه. مور يې د سيمې ترټولو شتمنه ښځه وه؛ شتمني ورته د تره له طرفه د ميراث په شکل ورياتي و. پلار يې هم يو افسر و.

له شتمنې کورنۍ سره د تعلق له امله نوموړي ډېرې ښې زده کړې ترسره کړې. والدينو يې نوموړي ته کورنۍ ښوونکي گمارلي و، چې د وخت ډېر لوی استادان گڼل کېدل. په وروستيو کې يې په برلين کې زده کړې وکړې. هلته په يوهنتون کې يې د فلسفې په برخه کې زده کړې وکړې.

د روسيې له نامتو ليکوالو سره د تورگينيف ناسته ولاړه په "۱۸۱۴م" کال کې له اروپا څخه تر ستينېدو وروسته پيل شوه.

د دغو نامتو ليکوالو له جملې، چې تورگينيف ورسره اړيکې درلودې، يو هم "گوگول" و. څېړونکي د تورگينيف په اړه وايي: "که تورگينيف د (گوگول) په څېر خلاق، د داستايفسکي په شان د مسايلو سپړونکی او د تولوستوی په څېر تحليلگر نه وي، خو بيا هم نوموړي په روسي ادبياتو کې خپل قوت ښودلی دی."

نوموړي په زلميتوب کې څو شعرونه ليکلي وو. خو فکر يې نه کاوه، چې لوی شاعر به شي. تورگينيف په داسې حال کې ليکل کول، چې د وخت ليکوالو به پر خپلو ليکنو پيسې گټلې، مگر نوموړي هيڅکله دا کار و نه کړ.

هغه به ډېرې پخې او سنجيده ليکنې کولې. ترڅنگ يې راشکونکي رومانونه او کيسې يې هم ليکلې. امريکايي ليکوال "البرټ جی ناک" يې په اړه وايي "د تورگينيف اثار به تر ډېره په روسيه او اروپا کې لوستونکي ولری."

د نوموړي لويه هيله دا وه، چې د پوهنتون پروفيسور شي؛ خو له ادبي نړۍ سره د تړاو له کبله ډېر بوخت شو. تر ډېره به يې اروپا ته سفر کاوه. دا چې د عمر ډېر کلونه يې په فرانسه کې تېر کړل، نو هلته يې هم له پياوړو ليکوالو سره راشه درشه درلوده.

په نثر کې شعرونه، د نجيب زاده گانو ځاله، لوگي، پلرونه او زامن، يوه ورځ مخکې، د اضافي انسان ورځني يادښتومه او ځينې نور د نوموړي له مهمو اثارو څخه گڼل کېږي.

له گڼو ادبي هڅو او فعاليتونو وروسته، نوموړی په "۱۸۸۳م" کال کې له دې فاني نړۍ سترگې پټې کړې.

پاول ایلوار

د نړۍ په ادبیاتو کې پاول ایلوار یو خاص نوم دی. نوموړی د فرانسې هېواد د شلمې پېړۍ له هغو شاعرانو دی، چې د سوریاېلزم د ادبي مکتب له بنسټګرو ګڼل کېږي. په دې لیکنه کې به د همدې شاعر په اړه لا ډېر پوه شئ.

پېژندنه

د فرانسې ددې ستر شاعر اصلي نوم "ایوژن ګرنډل" دی، خو د پاول ایلوار (Paul Eluar) په نوم مشهور دی. نوموړی په "۱۹۸۵م" کال کې د فرانسې په سن دني ښار کې دې نړۍ ته سترګې پرانیستې. مور یې خیاطي کوله او پلار یې هم یو عادي کارکوونکی و.

کله چې ایلوار له ښوونځي فارغ شو، پر نړۍ رنځ اخته شو. ځکه نو نوموړی و نه توانید لوړې زده کړې ترسره کړي. د یو اوږد سفر او استراحت لپاره سویس هېواد ته لاړ هلته یې یو نیم کال تېر کړ. په ښکلو ښارونو، غرو رغو وگرځېد. چې کله بېرته راستون شو نو روغ جوړ و.

په همدې وخت کې یې شاعري هم پیل کړه. ورپسې یې یو څه موده عسکري هم کوله. د شعرونو لومړنۍ ټولګه یې په "۱۹۱۷م" کې چاپ شوه. د خلکو له تاوده هرکلي وروسته نوموړی لا وهڅېد. نور شعرونه یې هم ولیکل.

کله چې په "۱۸۲۴م" کې له خپلې مېرمنې جلا شو. سخت رواني حالت یې تجربه کړ. بیا یې سفر ته مخه کړه. د چین، هند، مالیزیا او سینګاپور په ګډون ګڼ شمېر آسیایي هېوادونه یې ولیدل.

د خپل ژوند په جریان کې ګڼ شمېر شعري ټولګې یې خپرې کړې. بالاخره له ګڼو ادبي فعالیتونو وروسته په "۱۹۵۲م" کې د ۵۷ کلونو په عمر ومړ.

د شعر بېلګه

خپلې مخې ته مې وکتل
په ګڼه ګوڼه کې مې ته ولیدې
د غنمو د وړیو په منځ کې مې ته ولیدې
د خپلو ټولو سفرونو په پای کې
د خپلو ټولو عذابونو په زور کې
د خپلو ټولو خنداګانو په شور کې
په اوبو او په اور کې
په اوږې او ژمي کې مې ته ولیدې
په خپل کور کې مې ته ولیدې
په خپلو خوبونو کې مې ته ولیدې
زه به نور ستا له مینې لاس وانخلم!

بنکلا پېژندنکی اوسکار وایلد وپېژنی

د نړۍ والو ادبي څېرو د پېژندنې په لړۍ کې به نن د آیرلینډ هېواد نوموتی شاعر او لیکوال وپېژنی. د لیکنې تر پایه به د نوموړي د ژوند، آثارو او ویناوو په اړه لا ډېر پوه شئ.

پېژندنه

د آیرلینډ د نولسمې پېړۍ دې ستر شاعر او لیکوال بشپړ نوم اوسکار وایلد "Oscar Waild" دی. هغه په "۱۸۵۶" زېږدیز کال کې داسې کورنۍ کې سترگې پرانیستې، چې لوستې وه او آرامه وه. نوموړی د آیرلینډ په مرکز "دوبلین" ښار کې وزېږېد. پلار یې د سترگو او غوړونو ډاکټر و. مور یې هم بې کماله ښځه نه وه. تکړه لیکواله او ژباړنه وه. ځینې مشهور آثار یې له فرانسوي ژبې انگلېسي ته ترجمه کړي وو. د خپلې کورنۍ اغېز ددې سبب شو، چې اوسکار اهل ذوق شي.

اوسکار خپلې لومړنۍ زده کړې په شاهي ښوونځي کې پای ته ورسولې او ورپسې یې په ماکدالن پوهنتون کې کلاسیک رومي او یوناني ادبیات په پوره لېوالتیا ولوستل. دا چې نوموړی ذهین وو، په لومړۍ درجه فارغ شو او د سرو زرو مډال یې هم وگاټه.

نوموړي په "۱۸۸۴" زېږدیز کال کې د یوه وکیل لور چې "ماری" نومېده، په ډېرو زاریو واده ته راضي کړه. همدا یې بیا د دوو اولادونو مور هم شوه.

اوسکار به په یوه کالج کې ښکلا پېژندنه تدریسوله. ترڅنگ به یې ورځپاڼو ته مقالې او شعرونه هم لیکل. ورپسې یې داستاني ادبیاتو ته مخه کړه.

نوموړي ښکلا پېژندنه ډېره ښه مطالعه کړې وه، نو په همدې خاطر هنرمندانو امریکا او کاناډا د ښکلا پېژندنکي په توگه دعوت کړ او څو میاشتې یې هلته تېرې کړې.

اوسکار په "۱۸۹۰" زېږدیز کال کې د "The picture of Dorian Gry" په نوم ناول ولیکه. دغه اثر نوموړي ته ډېر شهرت ور په برخه کړ. ځینې نور مشهور آثار یې "خوشحاله شهزاده، سالومه، یوه بې ارزښته ښځه، د انارو کور" نومېږي.

بالآخره دا تکړه لیکوال او شاعر د غوړونو د التهاب له امله په ۱۹۰۰ میلادي کال کې د ۴۴ کلنو په عمر ومړ.

ویناوې

- دوست د نورو په مخ کې ستایه او په یواځینوب کې ورته نصیحت کوه.
- نن سبا خلک د هر شي قیمت پېژني، خو په ارزښت یې نه پوهېږي.
- تجربه هغه سرلیک دی، چې هرڅوک یې خپلو غلطیو ته عنوان ټاکي.
- کله چې خدای "ج" وغواړي یو څوک فاسد کړي، هغه خپلو ټولو هیلو ته رسوي.
- کار هغه شی دی، چې له نورو یې د کولو تمه لرو.

د گاندي لنډ ژوندليک!

نړۍ ته ډېر انسانان راځي، د ځينو فکر يوازې تر خپل ځانه محدود وي او ځينې نور بيا د خپلې خاورې او يا هم د ټولې نړۍ د آرامۍ او سوکالۍ فکر لري. کتابتون وييسايټ د همداسې نوموتو څېرو د پېژندنې لړۍ پيل کړې ده. د نړۍ نوموتو څېرو د پېژندنې په لړۍ کې به تاسو دا ځل د هند د آزادي غوښتونکو مشر "گاندي" وپېژنئ.

گاندي څوک و؟

د هند د آزادي غوښتونکو ددې مشر بشپړ نوم "مهانداس کارامچاند گاندي" دی. نوموړی د "۱۸۶۹زېږديز" کال د اکتوبر په دويمه د هند په پوربندر ښار کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستلې. کورنۍ يې په ټولنيز او اقتصادي لحاظ متوسط حالت درلود. کله چې په "۱۹۱۸م" کال کې د هند د ملي کنگرې واک ورکړل شو، هنديانو هغه ته د "مهاتما" لقب ورکړ، چې د "لوی روح" معنا لري. په اوس وخت کې يې ټول په همدې نامه پېژني. د زوکړې ورځ ته يې هنديان په ځانگړي ارزښت قايل دي. ځکه خو دا ورځ په ټول هند کې عمومي رخصتي وي.

نوموړی "۱۹" کلن و، چې له خپلې کورنۍ سره هند ته لاړ. هلته يې د حقوقو په برخه کې زده کړې وکړې. همدرانگه د ورځپاڼو په چلولو کې هم هلې ځلې کولې، ترڅنگ يې د وکالت دنده هم کوله.

ويلای شو نوموړی د هند لپاره سياسي او معنوي مشر و، چې هنديان يې د بریتانوي امپراتورۍ له استعمار څخه وتلو ته رهبري کړل. هغه د هند د خپلواکۍ لپاره نه ستړي کېدونکي هلې ځلې وکړې، تر دې چې هنديانو ورته "د ملت پلار" لقب هم ورکړ.

گاندي به په اونۍ کې يوه ورځ د سکوت روژه نيوله او دا کار يې د خپلې ذهني آرامۍ لپاره اړين باله. په دې ورځ به يې د ليک له لارې نورو سره اړيکه ساتله.

کله له چې له بریتانيا څخه خپل هېواد ته ستون شو، نو د غربي لباس له اغوستلو يې ډډه وکړه. هغه کالي به يې پر تن کول، چې په هند کې جوړېدل. دا هغه کالي و، چې د هند ټولو غريبو وگړو به پر تن کوله. له غريبو هنديانو سره د برابرۍ لپاره يې دا لاره غوره کړه. ترڅو ساده خو له معنا ډک ژوند وکړي.

نوموړي د انگلستان له استعمار څخه د هند د خلاصون هڅې کولې، له همدې امله يې په هند کې په پراخه کچه محبوبيت او درنښت ترلاسه کړ. ددې ترڅنگ نوموړي د بریا، ژوند، خپلواکۍ او مينې په اړه ځانگړی فکر درلود. ددې موضوعاتو په اړه ډېرې په زړه پورې ويناوې يې هم کړي دي.

د گاندي کورنۍ

د گاندي مور نالوستې وه؛ مگر ډېره مخلصه او عقيدوي مېرمنه وه. له همدې امله يې زوی ترې ډېر اغېزمن و. کله چې يې پلار ومړ، نو مجبور شو انگلستان ته لاړ شي. په لاره کې له يوه ډله خلکو سره مخ شو، چې يوازې يې سبزي خوړله. دی له همدوی متاثر شو او هڅه يې کوله حيواناتو ته زيان و نه رسوي.

د گاندي مېرمنه "کاستوربا گاندي" نومېږي. هغه هم د آزادي غوښتونکو ډلې يوه مشره وه، چې د خلکو ترمنځ يې د "ما" يعنې مور په نوم شهرت درلود. دوی دواړو په "۱۸۸۳ز" کال کې واده وکړ. په دې وخت کې عمرونه ۱۳، ۱۴ کاله وو. کاستوربا په "۱۹۰۴م" کال کې سياسي صحنې ته داخله شوه. نوموړې تر څه مودې وروسته ونيول شوه، او په "۱۹۴۴م" کال کې د هند په پونا زندان کې مړه شوه. دوی څلور اولادونه لرل، چې هاريلال، مانيلال، ردماس او دوداس نومېدل.

د گاندي دين

د نوموړي دين هندو - بودايي و. د نوموړي اصول به همېشه ساده وو. چې د هندوانو له سنتي باورونو څخه الهام اخلي. گاندي پر سانتيا (حقيقت) او آهميسا (نه تاوتریخوالی) کلک باور درلود. دا چې اکثره هندوان غوښه نه خوري، نو گاندي هم دې عقيدې ته په درنښت قايل و. همدارنگه د دينونو په اړه به نوموړي ويل، چې ټول دينونه سره مساوي دي.

د گاندي کتابونه

- دعا يا ستاينه

- ټول خلک برابر دي

- ولې له مرگه وېره او پرې ژړل؟

د گاندي وژل کېدل

نوموړی په (۱۳۲۶هـ) کال کې د يوه هندو سخت دريځي له خوا ووژل شو. په دې وخت کې يې عمر "۷۹" کاله و. قاتل پر دې باور و، چې له پاکستان سره د هند اړيکو د هندوستان شان او شوکت ته زيان رسولى، نو ځکه يې گاندي وواژه. بايد ووايو، چې له دې وړاندې هم هندو سخت دريځو د هغه د وژلو هڅې کړې وې.

د گاندي ويناوې

- اول ستاسو حق خوري، بيا درپورې خاندي، وروسته درسره جنگېري، مگر بالاخره تاسو بريالي کېږئ.

- انسان د خپل فکر محصول دی، هغه کس ترې جوړېږي چې څه ډول گومان کوي.

- د انسان واقعي ښکلا د هغه شخصيت او سپېڅلتيا ده.

- له تواضع پرته خدمت، ځان غوښتنه ده.

- د انسان په توگه زموږ لويه وړتيا دا نه ده، چې نړۍ بدله کړو. بلکې دا ده، چې خپل ځان بدل کړو.

- که کار کوئ، په مينه يې وکړئ، که نا هيڅ يې مه کوئ.

- چرته چې مينه وي، هلته ژوند هم شته.

- هره شپه چې ويدېرم، مرم. هر سهار چې ويښېرم بيا ځلې زېرم.

- هغه تغير اوسه، چې غواړې په نړۍ کې يې ووينې.

- که غواړئ، په نړۍ کې واقعي سولې ته ورسېږو، پر ماشومانو بايد زده کړې وکړو.

چيگوارا؛ له طبابت نه تر انقلابه!

د نړۍ په سياست، ادبياتو، فلسفې او گڼو نورو برخو کې داسې پېژندل شوي څېرې تېر شوي، چې د نړۍ نږدې ټول وگړي پرې وياړ کوي او له نامه سره يې اشنا دي. مور وپتېيله چې د همدې نوموتو څېرو د پېژندنې لړۍ پيل کړو. تاسو به ددې لړۍ په لومړۍ ليکنه کې نړيواله انقلابي څېره چيگوارا وپېژنئ!

چيگوارا

بشپړ نوم يې ارنست چيگوارا "Esneto Che Guevara" دی. نوموړي د "۱۹۲۸ز" کال د جون په څوارلسمه نېټه دې نړۍ ته سترگې پرانيستلې. هغه په يوه اشرافه کورنۍ کې وزېږېد، چې د ارجنټاين په روزاريو کې ستوگنه وه. نيکه يې د جنوبي امريکا د شتمنو کسانو په لومړي قطار کې حسابېده. دا چې د نوموړي کورنۍ په سياست کې هم ښکېله وه، نو چيگوارا په ډېر کم عمر کې د نړۍ له مختلفو سياسي افکارو سره بلدتيا پيدا کړه.

د هسپانيې په داخلي جنگونو کې يې پلار د جمهوري غوښتونکو ملاتړی و. هغه به په جگړه کې له زيانمنو سرتېرو سره مرسته کوله او پنا به يې ورکوله. همدا وجه شوه، چې چيگوارا هم له ماشومتوبه بېوزلو سره د مرستې فکر خپل کړي.

نوموړی د گڼو نورو وړتياوو ترڅنگ يو پياوړی ورزشکار هم و. په گلف، لامبو، فوټبال او نېزه بازی کې يې ښه نوم درلود. همدارنگه له خپل پلار څخه يې د سترنج لوبه په ښه شکل زده کړې وه او په محلي سياليو کې به يې گډون کاوه.

هغه د وخت د نامتو ليکوالو له آثارو سره مينه لرله، چې له جملې يې د پابلو نرودا، گابرييل ميسترال، فدریکو گارسيا لورکا، آلبرکامو، کافکا او ژولورن نومونه يادولای شو.

که څه هم د ناروغۍ له کبله ښوونځي ته نه تللو، خو مور يې په کور کې هغه ته ښه زده کړه ورکوله. بالاخره په "۱۹۴۸ز" کال په بوينوس پوهنتون کې داخل شو. هلته د طب په لوستلو بوخت شو.

ددې لپاره چې له قبایلو او د هغوی له فرهنگ سره سم بلد شي، له پوهنتون څخه يې يو کال رخصتي واخيسته او د لاتيني امريکا بېلابېلو سيمو ته يې سفرونه وکړل. د ارجنټاين شمال ته سفر او د هغه ځای د خلکو غربت او تنگلاسي د چيگوارا په فکر کې مطلق تغير راوست او په هغه کې يې د مبارزې هوډ پيدا او پياوړی کړ.

چيگوارا به د خلکو د غربت او بدبختۍ اصلي لامل ظالم نظام باله او له دې حالاتو د وتلو يواځينی لاره يې مسلحانه انقلاب باله.

نوموړی په "۱۹۵۳ز" کال کې گواتيمالا ته سفر وکړ. هغه ددې لپاره چې د لاتيني امريکا پر شتمنيو د امريکا متحده ايالاتو استعمار ختم کړي، د گواتيمالا د جمهوري رياست تر چتر لاندې په ټولنيزو اصلاحاتو کې رغنده رول ولوبوه.

له تورې کودتا وروسته چيگوارا د مکزيک مقاومت له نهضت سره يو ځای شو. هلته يې گڼ نظامي درسونه او تکتیکونه زده کړل. همدا د هغه د نظامي وړتياوو د څرگندېدو پيل و.

په همدې وخت کې نوموړي ته د "Che" لقب ورکړل شو؛ په ارجينټايني ژبه کې دا کلمه د "ملگري" معنا لري. وروسته له يوې کمونيستي نظامي ډلې سره يو ځای شو. له څه وخت وروسته له دې کاره ستړی شو. نو بېرته يې د طبابت کار ته مخ وگرځېد.

مگر په ډېر لنډ وخت کې د آرېنز نظام ونړول شو. چيگوارا هم د ارجينتاين سفارت ته پناه يوپه. وروسته له څو هفتو مکسيکو ته ولاړ. هغه پوه شو، چې د امريکا متحده آیالات د يو امپرياليست ځواک په لاس کې ده. دا قدرت هيڅکله داسې هېواد نه شي زغملای، چې په خپلواک ډول پرمختگ وکړي.

کله چې چيگوارا د گواتيمالا په ټولنيزو اصلاحاتو کې برخه اخيسته د تور سازمان له لورې اړ شو، چې له صحنې ووځي. همدا کار ددې سبب شو، چې نوموړی يوه خاصه سياسي ايډيالوژي ولري. چيگوارا به د درېيمې نړۍ د وروسته پاتې کېدو علت امپريالېزم، نوی استعمار او د سرمايه دارۍ نظام باله. له دې وروسته والي څخه د وتلو لپاره يې نړېوال انقلاب او انترناسيونالېسم بڼې لارې بللې.

د کتابونو نومونه يې "د چريکي جنگونو لارښود" او "د موټرسايکل خاطرې" دي. د لومړي کتاب محتوا جنگي تکتیکونه او د دويم يې لاتيني امريکا ته د سفر درسونه دي.

چيگوارا او د فيډل کاسترو ډله

د "۱۹۵۴م" کال د سيپټمبر په لومړيو کې چيگوارا مکسيکو ته لاړ او هلته د گواتيمالا له تبعيد شوو وگړو سره په اړيکه کې شو. نيکولوپز هم له همدې خلکو څخه و. هغه دا فرصت برابر کړ، چې نوموړی له فيډل کاسترو سره وويني.

چيگوارا د فيډل کاسترو له ډلې څخه ملاتړ وکړ او د ديکتاتوري نظام ننگه يې وکړه. هغه ددې ډلې يو پياوړی روغتياپال او چريکي حملو ماهر و.

کله چې په "۱۹۵۶ز" کال کې فيډل کاسترو له مکسيکو څخه د کيوبا په لورې حرکت وکړ، ترڅو خپل لومړني انقلابي عمليات وکړي، هلته تر حملې لاندې راغی او ډېر نظاميان ووژل شول. په همدې جنگ کې چيگوارا "ډاکټري" يوې خواته کړه او د يوه ټپي سرتېري له اوږو ټوپک واخيست او لکه يو جنگيالی وځنگېد.

د فيډل کاسترو له لوري نوموړی د يوه لښکر مشر وټاکل شو. په لومړۍ حمله کې د چيگوارا لښکر سم جنگ و نه شو کړای، له همدې کبله نوموړي يو څه سختي پيل کړه. هر کس چې به له لښکر وتښتېد خاين پېژندل کېده او د هغه د پيدا کولو او وژلو هڅه يې کوله.

وروسته پر کيوبا حملو د وخت ولسمشر باتيستا تښتې ته اړ کړ. نوموړي په ۱۹۵۹ کال کې کيوبا پرېښود او په دې توگه د کيوبا د اوسني نظام بنسټ کېښودل شو.

چيگوارا په کې د صنايعو وزير او د مرکزي بانک د سفير او رئيس په توگه وټاکل شو. په "۱۹۶۲م" کال کې شوروي اتحاد ته د سفر پرمهال د اقتصادي هيئت رئيس و. ورپسې په "۱۹۶۳م" کال د الجزاير په اقتصادي کنفرانس کې د کيوبا په نمايندگۍ گډون وکړ. په "۱۹۶۴م" کې د تجارت او پرمختيا په کنفرانس کې چې ژنيو کې ترسره کېده گډون وکړ.

چيگوارا په "۱۹۶۴م" کال کې د کيوبا په استازولۍ د ملگرو ملتونو په عمومي سرمشريزه غونډه کې گډون وکړ. دا غونډه په نيويارک کې ترسره شوه، چې چيگوارا هم په کې وينا وکړه.

کورنۍ

چيگوارا د هيلدا گادئا او اليدا مارس په نامه مېرمنې درلودې. البته له يوې څخه تر جلا کېدو وروسته يې له بلې سره واده کړی و. اولادونه يې هيلدا، آليدا، کاميلو، سلييا او ارنستو نومېږي.

د چيگوارا اعدام او وژل کېدل

تور سازمان د "۱۹۶۷م" کال د اکتوبر پر ۸ نېټه نوموړی ونيوه. ځينې پر دې باور دي، چې دې سازمان غوښتل چيگوارا ژوندي ونيسي او تحقيقات ترې وکړي. بالاخره له خپلو څو تنو ملگرو سره ونيول شو او يوه ورځ وروسته اعدام/ووژل شو. له مرگ څه وروسته نوموړی په جنگي فنونو کې د يوه متخصص او د انقلابي سوسياليستي ډلو د يوه اتل په توگه وپېژندل شو.

چيگوارا هغو سربازانو چې نوموړی يې واژه، وويل: "حواس مو ټول کړئ، سمه نښه ونيسئ، ځکه چې تاسو يو نر وژنئ!"

وروسته له مرگه يې د هغه د دفن ځای په اړه هېڅوک نه پوهېدل. تر دې چې د هغه د وژونکو له ډلې يوه تن د چيگوارا د قبر په اړه معلومات ورکړل. په "۱۹۷۷م" کال کې د نوموړي د جسد پاتې شوني، کيوبا ته انتقال شول. په ياد يې د نوموړي قبر جوړ شو.

د چگوارا ويناوې

- زه آزادي بخښونکی نه يم. آزادي بخښونکي نشته. خلک دي چې خپلواکي ترلاسه کوي.
- که انقلاب رښتونی وي، انسان يا گټونکی دی يا وژل کېږي.
- زموږ او د ټولې امريکا دښمن د متحده ايالاتو انحصار غوښتونکی دولت دی.
- هغه مرغی چې له څروي* وېرېږي، له لوږې مري. څوک وېرېږي؟
- زما اختر هغه ورځ دی، چې د بزگر د ټول کال خواري د باچا يوه شپه نه وي.
- که د بې عدالتۍ په ليدلو له خفگانه رېږدې، نو زما له ملگرو څخه يې.
- چريکي جنگيالی د خلکو بشپړې ملگرتيا ته اړ دی.
- که غواړو نړېوالې سولې ته ورسېږو، بايد سوله نيزه همکاري يوازې ځواکمنو هېوادونو پورې محدود نه وي.

....

* - څروى: په پټيو کې چې د مرغيو د وېرولو لپاره ډانچه درول کېږي هغه ته پښتو کې څروى وايي.

محمد علي كلي څوک و؟

د نړۍ په تاريخ کې داسې څېرې هم شته، چې د بېلابېلو عواملو له کبله په نړېواله کچه محبوبيت پيدا کوي. يو له دې څېرو محمد علي دی. تاسو به د "څېرې" لړۍ په دې ليکنه کې محمد علي کلي په پوره توگه وپېژنئ!

د ماشومتوب ژوند

د نوموړي اصلي نوم کاسيوس مارسلوس کلی دی. د ۱۹۴۲ز کال د جنورۍ په اولسمه د امريکا متحده ايالاتو په يو لوی ښار (لويي ويل) کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستلي؛ پلار يې تابلوگاني جوړولې. کله چې کاسيوس دولس کلن و، پوليسو ته يې خبر ورکړ، چې بايسکل يې غلا شوی. که غل پيدا کړي، نو ښه سبق به ورکړي.

پوليس چې جوماتين نومېده، په يوه کوچني ورزشي کلب کې يې ماشومانو ته بوسکينگ ورزده کاوه؛ کاسيوس ته يې وويل، که غواړې له غلو سره مبارزه وکړې، نو لومړی بايد سوک وهنه زده کړې.

له همدې ځايه نوموړي په دې برخه کې زده کړې پيل کړې؛ مارتين ليدل چې ۱۲ کلن ماشوم څنگه په چټکۍ سره پرمختگ کوي. که څه هم په زده کړو کې تکړه نه و، خو په سوک وهنه کې بساري وړتيا د ښوونځي مسولين اغېرمن کړل او نوموړی يې فارغ وباله.

د محمد علي ورزشي ژوند

- د "۱۹۶۰م" کال په المپيک کې يې د بوکس په برخه کې د سرو زرو مهال ترلاسه کړ.

- د "۱۹۶۰م" کال د اکتوبر په ۲۹ نېټه، پخپله لومړنۍ مسلکي لوبه کې په شپږم راوند کې تونی هونساگر ته ماتې ورکړي.

- له ۱۹۶۰م څخه تر ۱۹۶۳م کال پورې يې په پنځلس سختو لوبو کې خپل سيالان مات کړل. په دې سياليو کې يې له داسې کسانو څخه بریا ترلاسه کړه، چې د وخت پېژندل شوي او نامتو لوبغاړي و. له دې ډلې يې د اسپرټي، جيم رابينسون، داني فليمن، ډاک سابدانگ، آلونزو جانسون، جورج لوگان، ويلي بسمانف او لامار کلارک نومونو يادولای شو.

- نوموړي د وخت داسې نامتو سيالان هم مات کړل، چې پخپل ورزشي ژوند کې يې تر ۲۰۰ پورې بریاوې يې لرلې. له دې ډلې يې د ساني بنکس، آلخاندرو لاورانته او آرچي مور نومونونه د يادولو دي.

د محمد علي شخصي ژوند

نوموړي پخپل ۷۴ کلن ژوند کې له څلورو مېرمنو سره واده وکړ. ۹ اولادونه يې لرل، چې اووه يې نجونې او دوه يې هلکان وو.

يو له هغو لاملونو چې محمد علي ته يې ډېر شهرت ورکړ، هغه د اسلام پر مبارک دين مشرف کېدل و. په "۱۹۶۲م" کال کې له مسلمان سياستوال اليجا محمد سره تر معرفت وروسته د اسلام مبارک دين ومانه. کله چې مسلمان شو، خپل نوم يې "محمد" او تخلص يې "علي" وټاکه. همدارنگه اعلان يې وکړ، چې په ژوند يو له مهمو واقعاتو څخه، همدا د نوم بدلول و.

په ۱۹۶۶م کال کې د ويتنام پر وړاندې د جنگ په موخه امريکايي پوځ سره له يو ځای کېدو سره مخالف وښود. اعلان يې وکړ، چې "نه غواړي خپل همنوعه ووژني." دا خبره ددې سبب شوه، چې تر پنځو کلونو له سياليو محروم شي. خو وروسته له يوې وخته دا موده دريو کالو ته کمه شوه. همدارنگه محکمې په پنځه کاله بند محکوم کړ، مگر هغه د يو اندازه پيسو په ضمانت سره زندان ته و نه لېږل شو.

له ژوند او لويې سره خدای په امانې

بالاخره محمدعلي له شپږپنځوس بریاوو، ۳۷ ناک اوت او ۵ ماتو سره د ۱۹۷۹م کال د جون په اوويشتمه نېټه د ورزش له نړۍ سره خدای په امانې وکړه. همدارنگه د ۲۰۱۶ م کال د جون په درېيمه نېټه يې له دې نړۍ سترگې پټې کړې. د نوموړي د خاورو سپارلو په مراسمو کې د نړۍ د ډېرو هېوادونو مشرانو هم گډون کړی و.

د بيوگرافي (ژوندليک) لنډيز

نوم: محمد علي (Muhammad Ali)، وړاندې له اسلام څخه يې نوم کاسيوس مارسلوس کلي (Cassius Marcellus Clay) و.

د زوکړې نېټه: د "۱۹۴۲ز" کال د جنورۍ اولسمه نېټه

د اوسېدو ځای: ميشيگان، امريکا

مليت: امريکايي

د ورزش څانگه: سوک وهنه (Boxing)

د فعاليت کلونه: له ۱۹۶۰م څخه تر ۱۹۸۱م پورې

دين: اسلام

مېرمنې: سونجي روي (۱۹۶۴م-۱۹۶۶م)، بليندا بويد "خليله" (۱۹۶۷م-۱۹۷۷م)، ورونيکا پورش (۱۹۸۶م - ؟) او يولاندا (۱۹۸۶م - ۲۰۱۶م)

اولادونه: اووه لوڼې، هره يوه "ليلا علي، مريم، جميله، راشده، هانا، ميا او خليله"، دوه زامن "محمد علي جونيور او اسد امين"

د مړينې ځای: سکاټزډيل، اريزونا، د امريکا متحده ايالات

د مړينې نېټه: د "۲۰۱۶م" کال د جون درېيمه

عمر: ۷۴ کاله

فیدل کاسترو؛ د کیوبا انقلابي څېره

د نړۍ په گوټ - گوټ کې داسې نوميالي اشخاص تېر شوي، چې خپلې ټولنې او ولس ته د بې ساري خدمت له کبله ټولې نړۍ پېژندلې دي. ددې اشخاصو له ډلې یو هم فیدل کاسترو دی. د "څېرې" لړۍ په دې لیکنه کې به تاسو ددې انقلابي شخصیت د ژوند په بېلابېلو اړخونو پوه شئ.

پېژندنه

د کاسترو بشپړ نوم "فیدل آلخاندرو کاسترو روټ" دی. نوموړی په "۱۹۲۶زیردیز" کال، د کیوبا په بیران ښار کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستې. کورنۍ یې اصلاً له هسپانیې څخه د ښه ژوند په موخه کیوبا ته کډواله شوې وه. پلار یې کاروباري انسان و، نو ځکه خو یې مالي وضعیت ښه و.

کاسترو خندانه څېره درلوده، خوش طبیعت او ټوکی انسان و. د نوموړي مرگ ځینې شنونکي د یو دیکتاتوریک فکر د ختمېدو په معنا تعبیروي او ځینې نور بیا د یو انقلابي او حق غوښتونکي شخصیت د له منځه تللو په معنا بولي.

زدکړې

لومړنۍ زده کړې یې په کاتولیکي ښوونځیو کې ترسره کړې. وروسته د کیوبا سانتیاگو ته ولاړ او هلته یې په خصوصي توگه خپلې زده کړې بشپړې کړې. له ښوونځي وروسته د نورو زده کړو لپاره هاوانا ته لاړ او هلته یې د حقوقو په برخه کې زده کړې وکړې.

سیاسي فعالیتونه

کاسترو د خپل تحصیلي ژوند په جریان کې په "۱۹۴۸ز" کال کې په یو سیاسي شخص بدل شو. په سیاسي ژوند کې یې تر ټولو اغېزناکه برخه د امریکا ضد افکار درلودل وو. په ۱۹۵۱م کې د خپل حزب له لوري انتخاباتو ته کانديد شو، خو جنرال فولجنیکو باتیستا د یوې کودتا په ترڅ کې واک ترلاسه کړ. په همدې وخت کې د باتیستا د دیکتاتورۍ پر وړاندې گڼې سیاسي ډلې یو ځای شوې، چې د فیدل ډلې هم بارزه برخه پکې لرله. په دې لړ کې فیدل او نور ملگري یې د حکومت ضد اقداماتو په تور ونیول شول، که څه هم نوموړي ډېره هڅه وکړه، چې ثابته کړي هلې ځلې یې د دیموکراسۍ د تطبیق لپاره وې، خو بیا هم محکمې کاسترو مجرم وپېژنده او په پنځلس کاله بند محکوم او مکسیکو ته تبعید شو.

دوه کاله وروسته چې باتیستا له خپل قدرت څخه ډاډمن و، عمومي عفو (بخښنه) اعلان کړه. په همدې وخت کې کاسترو هم له بندخونې آزاد شو. له خلاصون سمدستي وروسته یې بیا پر سیاسي فعالیتونو لاس پورې کړ. د خپل ورور او د ارجینتاین انقلابي شخصیت "چه گوارا" په مرسته یې ډېر ژر قوي ډله برابره کړه. بالاخره یې په "۱۹۵۹م" کال کې د چیریکي قواوو په مرسته د فلورنسیو باتیستا حکومت ړنگ کړ او د هېواد واک یې ترلاسه کړې.

د امریکا له سیاست سره یې اختلاف

کله چې کاسترو په کیوبا کې واک ترلاسه کړ. نو په جنوبي امریکا او کیوبا کې یې د امریکا له سیاست سره مخالفت خپل مسولیت وگاڼه.

امریکا په کیوبا کې خپلې گټې په خطر کې ولیدې نو هڅه یې وکړه، چې د تور سازمان (د امریکا اطلاعاتي مرکز) له لارې د یوې توطیې په ترڅ کې فیدل ووژني. مگر امریکایان بریالي نه شول.

وروسته له ډېرو لوړو ژورو په ۲۰۰۶ م کال کې واک په موقت ډول خپل ورور "رائول کاسترو" ته انتقال کړ. البته ددې کار لامل د فیډل په لویو کولمو کې ترسره شوی عملیات و. کاسترو له ۴۹ کلنې واکمنۍ وروسته په ۲۰۰۸ م کال کې ټول صلاحیت او واک خپل ۷۶ کلن ورور رائول کاسترو ته ورکړ. له دې وخته څو کاله وروسته، "۲۰۱۶م" کال د نومبر په ۲۶ نېټه د نوي کلونو په عمر ومړ.

د فیډل کاسترو ویناوې

- - ما له "۸۲" کسانو سره انقلاب پیل کړ. که بیا اړتیا شوه، نو له ۱۰ یا ۱۵ تنو باوري سره یې شروع کوم. که باور او عملي نقشه ولری نو هیڅ ناممکن نه دی.
- - انقلاب د تېر او راتلونکي لپاره یوه مرګونې مبارزه ده.
- - هیڅ غل، خاین او په چارو کې لاس وهونکی په کار نه راځی.
- - د بشر د ژغورنې لپاره باید لاس په کار شو، غوره نړۍ جوړول شونې ده.
- - هر هېواد باید بشپړه خپلواکي ولري، ترڅو مناسب اقتصادي، سیاسي او ټولنیز سیستم وضعه کړي.
- - ما تل د حقیقت او عدالت لپاره مبارزه کړې ده.
- - زه فیډل کاسترو یم او د کیوبا د ازادۍ لپاره راغلی یم.
- - زه سرمایه داري نظام ختموم. ځکه چې مردار، خراب او پردی دی. ځکه چې د جنگ او ریا سبب کېږي.
- - زه تاسو ته ډاډ درکوم، چې هېواد به تل زما لومړیتوب وي.

د څېرې لړۍ په بله لیکنه کې د چا په اړه پوهېدل غواړئ؟ خپل نظر مو په کمنینټ کې پرېږدئ ترڅو موږ یې په اړه لیکنه خپره کړو.

هاینریش هاینه وپېژنئ!

په نړۍ کې ډېر شمېر شاعران تېر شوي او لا هم دا لړۍ روانه ده؛ مگر د گوتو په شمار شاعران او لیکوال پر نړيوال دريځ ځان څرگندوي. يو له دې نوموتو شاعرانو څخه د المان ستر شاعر "هاینریش هاینه" دی. تاسو به په دې لیکنه کې د نوموړي په اړه بشپړ معلومات ترلاسه کړئ.

هاینه څوک و؟

د المان هېواد ددې ستر شاعر بشپړ نوم هاینریش هاینه "Heirich Heine" دی. نوموړی په "۱۷۹۷" زیږدیز کال کې د آلمان په "دوسلدورف" ښار کې وزېږېد. مور او پلار یې د شالونو د څرخلاو کار کاوه، نو ځکه کورنۍ یې بېلایه نه وه. په دیني لحاظ یې د کورنۍ غړي یهودیان وو. نوموړی یو ذهین ماشوم و؛ دا چې په کورنۍ کې د څلورو خويندو ترمنځ لومړنی ورور و، نو ځکه نازولی هم و. له ډېرې مینې یې کور کې ورته "هاري" نوم اووه.

کله چې یې ښوونځی بشپړ کړ، په "۱۸۱۳" زیږدیز کې یې مور او پلار نوموړی فرانکفورت ته ولېږه، ترڅو هلته صرافې وکړي. په دې وخت کې د هاینه عمر شپاړلس کاله وو. دا عمر د روانپوهنې په لحاظ هغه وخت بلل کېږي، چې انسانان له شتمنۍ او پیسو سره مینه لري؛ مگر هاینه د پیسو پر ځای له زده کړو سره مینه درلوده. له یو څه مهال وروسته یې په فرانکفورت کې زړه تنگ شو او بېرته خپلې سیمې (دوسلدورف) ته ستون شو.

وروسته د خپل مهربانه تره "اکا" په غوښتنه فرانکفورت ته لاړ. هغه یې د زده کړو مصارف ومنل او په دې توگه هاینه په فرانکفورت کې د حقوقو پوهنځی پیل کړ. مگر له یو کال زده کړو وروسته هلته په درسونو بندیز ولگېد. له یو څه ځنډ وروسته د زده کړو لپاره برلین ته لاړ؛ هلته یې د مېرمن "فان اینسي" هغه ډېرې ته لاره ومونده، چې د وخت نامتو پوهانو په کې ناستې او مجلسونه کول. نوموړي هلته ډېر مسایل زده کړل. همدارنگه په برلین کې له لوی فیلسوف "هیگل" څخه هم زده کړې وکړې. وروسته د برلین له پوهنتون څخه "گیتینګین" پوهنتون ته لاړ؛ هلته یې د حقوقو په برخه کې د دوکتورا سند ترلاسه کړ.

په "۱۸۲۵" زیږدیز کال کې یې خپل دین له یهودیت څخه مسیحیت ته بدل کړ. همدارنگه بېلابېلو سیمو ته یې سفرونه هم ترسره کړل او د وخت له نامتو لیکوالو سره یې لیده کاته کول. د نوموړي مشهور آثار عبارت دي له: "اوسني شعرونه"، "آتاترول"، "فرانسوی چارې"، "رومانیک ښوونځی" او "د فلورینتین شپې". هاینه له گڼو ادبي منډو ترپلو وروسته په "۱۸۴۵م" کې گوزن وواژه. اووه کاله په بستر پریوت. بالاخره په "۱۸۵۶م" کې د نهه پنځوسو کالو په عمر ومړ. اوس مهال د "دوسلدورف" ښار پوهنتون د "هاینریش هاینه پوهنتون" په نوم نومول شوی دی.

د شعر بېگله

زما ترانې ټولې په زهرو لړلي دي

ولې به نه وي لړلې؟

آیا تا زما د زندگۍ په جام کې زهر توی نه کړل؟

زما ترانې ټولې په زهرو لړلي دي

آیا زه پخپل زړه کې په زرهاوو ماران نه لرم؟

آیا له دغو ټولو مارانو بغير

ته زما په زړه کې ځای نه لري؟

ای زما دلداره!

د البرت انشتاین لنډ ژوندلیک!

مور او تاسو اکثریت د آلبرټ انشتاین له نامه سره آشنا یو؛ نوموړی هغه څوک دی، چې د نسیت تیوري یې وړاندې کړه. اکثره پوهان انشتاین یو نه تکرارېدونکی نابغه بولي او د نړۍ د یو لوی عالم په سترگه ورته گوري. د نوموړي ډېری نظریې او څېړنې د علم په پرمختگ او مثبت بدلون کې گټورې ثابتې شوي دي. باید ووايو چې د پوهې او علم په برخه کې د نوموړي هڅې نه هېرېدونکي دي. په دې لیکنه کې د همدې ستر انسان د ژوند په اړه به لا ډېر پوه شئ.

انشتاین څوک و؟

د نوموړي بشپړ نوم "البرټ انشتاین" دی. د "۱۸۷۹ز" کال د مارچ په څوارلسمه، د ورځې یوولس نیمې بجې یې دې نړۍ ته سترگې پرانیستي. د زېږېدو ځای یې د آلمان اولم ښار دی، چې د اشتوتگارټ په سل کیلوميټري کې پروت دی. کورنۍ یې یهودي وه.

د انشتاین پلار د الکترو شیمیایي محصولاتو د تولید کوچنی کارخونه درلوده. مور یې پالین کوخ نومېده، چې له هنر او موسیقۍ سره یې ډېره علاقه درلوده.

انشتاین په ماشومتوب کې هېڅ څیرک نه معلومېده. د خبرو کولو پیل یې هم ډېر وخت ونیوه؛ آن کورنۍ یې ورته اندېښمنه وه.

د خپلې مور په څېر انشتاین هم له موسیقۍ سره ډېره علاقه لرله. د ویولون زده کړه یې آن له پنځه کلنۍ څخه پیل کړه. له دې موسیقۍ سره یې ډېره علاقه درلوده او د عمر تر پایه یې دا مینه وپالنه.

یو څه موده وروسته نوموړی ایټالې ته لاړ او هلته یې خپله لومړنۍ علمي مقاله خپره کړه. دا مقاله د نور د حرکت د څرنګوالي په اړه وه. بیا یې د عمر تر پایه شاوخوا درې سوه علمي مقالې خپرې کړې.

د نوموړي سر او کار له علمي موضوعاتو سره و او تل به یې د علمي موضوعاتو په اړه فکر کاوه. په "۱۹۰۰ز" کال کې د سویس هېواد، په زوریخ پولي تخنیک پوهنتون کې د فزیک په برخه کې خپل تحصیل پای ته ورساوه. که څه هم د فزیک په تیوريو کې به یې ښې نمرې ترلاسه کولې؛ مگر د محاسبې او ریاضیاتو برخه به یې کمزورې وه.

د زده کړو په جریان کې یې له میلو سره وپېژندل، چې بیا یې په "۱۹۰۳م" کال کې له نوموړي سره واده وکړ. له اسنادو سره - سره یې و یې نه شواي کولی، چې په پوهنتون کې د تدریس دنده پیدا کړي، نو ځکه یې غوښتل چې د فزیک په برخه کې د دوکتورا تر کچې زده کړې وکړي، خو په همدې کال د اختراعاتو د معنوي ملکیت د ثبت په اداره کې کار پیل کړ. دوه کاله وروسته یې د نسیت تیوري وړاندې کړه. ورپسې یې په په مشهور علمي ژورنال کې څلور علمي مقالې خپرې کړې.

څو کاله وروسته (۱۹۰۹م) کې ورته د استادۍ وړاندیز وشو. په لومړیو کې یې دا وړاندیز د کم معاش له کبله رد کړ؛ خو زوریخ پوهنتون ورته د لوړ معاش طرحه تصویب کړه او په دې توګه نوموړي خپله نوې دنده پیل کړه.

د انشتاین څېړنو او نظریو په شپږویشتم کلنۍ کې هغه ته ښه نوم ور په برخه کړ.

هغه خپل ټول عمر د علمي نظریو او تحلیلونو په برخه کې تېر کړ او ګڼې مقالې یې ولیکلې. تر اوسه د نوموړي له نظریو څخه په بېلابېلو برخو کې ګټه اخیستل کېږي.

بالاخره له گڼو علمي فعاليتونو وروسته نوموړی په "۱۹۵۵م" کال کې د امریکا متحده ایالاتو په پرنسټون ښار کې له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې.

د نسبیت تیورۍ د کشف کیسه

ددې تیورۍ د کشف په اړه د انشتاین مېرمنه وايي: "نوموړی هغه ورځ هم د نورو ورځو په څېر د سهارنۍ خوړلو په موخه د خوړو کوټې ته راغی؛ مگر هېڅ یې و نه خوړل. ما فکر وکړ، چې ناروغ دی. له همدې امله مې ترې د حالت پوښتنه وکړه. ویې ویل: "گرانې! ډېر عجیب فکر مې ذهن ته راغلی."

یو گیللاس قهوه یې وڅښله او د پیانو په غږولو یې پیل وکړ. تکرار به یې څو شېبې وروسته د پیانو غږول بند کړل؛ څه لیکل به یې وکړل او خپله خبره یې تکراروله، "ډېر عجیبه فکر مې ذهن ته راغلی."

ما ورته وویل: "هیله کوم! ووايه څه خبره ده؟ غواړم پوه شم."

- یو سخت ټکی دی؛ باید په دې برخه کې ډېر کار او فکر وکړم.

بیا یې نیم ساعت نور هم پیانو وغږوله؛ نوټونه (یادښتونه) به یې هم اخیستل. بیا خپل اطاق ته لاړ او ویې ویل چې مزاحمت ورته و نه کړم. مکمل دوه اونۍ یې پخپله کوټه کې تېرې کړې. ډوډۍ او نور خوراک مې هملته وروړل. د شپې لخوا به څو دقیقې د قدم وهلو په پار راووت او بېرته به خپلې خونې ته لاړ. وروسته له دوو هفتو له کارخونې راووت. د ناستې اطاق ته په داسې حال کې راننوت چې رنگ یې الوتی و. ویې: "دا هغه څه دي، چې زه یې په لټه کې وم."

بیا یې دوه پاڼې د مېز پر سر کېښودې؛ په همدې ورقو کې د نسبیت تیوري لیکل شوې او نقش شوې وه.

د انشتاین ویناوې

- هڅه مه کوه، چې بریالی انسان اوسې. هڅه وکړه چې ارزښتمن انسان اوسې.
- له پروڼه زده کړئ، نن ژوند وکړئ. سبا ته هیله من اوسئ.
- هر کس چې ډېره مطالعه کوي او له خپل فکر نه کار اخلي، د لټې په اړه هېڅ فکر نه کوي.
- زده کړه هغه څه ده، چې په مکتب کې له زده شوو شیانو له هېرولو وروسته هم په ذهن کې پاتې شي.
- د ژوند کولو دوه تگلارې دي، لومړی ژوند کوی او فکر کوی هېڅ معجزه نشته. دویم داسې ژوند کوی، چې فکر کوی هر څه یوه معجزه ده.
- داسې وخت راځي، چې ذهن له پوهې لوړه مرتبه ځانته ټاکي؛ مگر هېڅکله یې د ترلاسه کولو لاره نه شپې موندلای.
- د یو انسان ارزښت باید په هغه څه کې وي، چې تاسو یې ورکوی نه په هغه څه کې چې هغه یې ترلاسه کوي.
- له پروڼه زده کړئ، نن ژوند وکړئ. سبا ته هیله من اوسئ.
- انسانان باید لاس په کار شي؛ که یې هغه څیز پیدا نکړ پخپله دې یې جوړ کړي.

ويليام بليک وپېژنئ!

د نړۍ نامتو ليکوالو په نوملړ کې "ويليام بليک" هم د ښه نوم او مقام خاوند دی. نوموړی يوازې ليکوال نه و؛ ښه انځورگر او حکاک هم و. په دې ليکنه کې د نوموړې پېژندنه، ويناوې او د شعر بېلگه ولولئ!

ويليام بليک څوک و؟

د انگلستان هېواد ددې ستر اديب او انځورگر بشپړ نوم ويليام بليک "William Blake" دی. نوموړي په "۱۷۵۷زيردیز" کال کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستې. دی د نړۍ په يو لوی او مشهور ښار (لندن) کې وزېږېد. د مور او پلار په اړه يې ډېر څه نشته، خو خپله يې له يوې نالوستې نجلی سره واده کړی و. په ماشومتوب کې يې د ملټن آثار، لاتيني کتابونه، د شکسپير شعرونه، انجيل او د وخت ورته نور آثار يې لوستي و. رسمي زده کړې يې د انځورگرۍ په برخه کې کړې وې او په همدې برخه کې يې د تدريس چاره پرمخ وړله.

بليک په ژوند مټين انسان و؛ د نوموړې مېرمنه چې نالوستې وه، وکولای شول د بليک په مرسته لوست او حکاکي زده کړي.

مشهور آثار يې، "د تل کتاب"، "بيت المقدس"، "د تجربې غزلونه"، "د سپېڅلتيا غزلونه" يې مشهور آثار دي. له گڼو ادبي او هنري فعاليتونو وروسته د اويا کلونو په عمر ومړ.

د بليک ويناوې

- هڅه وکړه، چې د ښکمرغۍ او خوشحالی خبرې زياتې په خوله راوړي، نه د غم او بدمرغۍ.
- د دښمن بڅښل، د دوست تر بڅښلو اسانه دي
- که غواړې د گل له ښکلا او بوی څخه خوند واخلي، بايد اغزي يې هم وزغمې.

د شعر بېلگه

زه دې وينم، چې رنځور يې سور گلابه
 ژر به ولوېږي، د ژوند له آب او تابه
 يو چينجی دی، چې په سترگو نه ښکارېږي
 نه په شپه او نه په ورځ کې معلومېږي
 خپروي په نيمه شپه کې وزرونه
 په توپان کې يې په برخه دي مزلونه
 ستا بستر دی، دې ظالم چينجی ليدلی
 تر غونچې پورې څو ځله درغلی
 ستا پر سر نازکو پانو باندې پرېوځي
 ستا د زړه ستا د سينې په اوبو کښېوزي
 له ښکلا سره دې کړي نامرده مينه
 وچوي دې د سينې رنگينه وينه

د "محمد اشرف غني" لنډ ژوندليک!

د نړۍ د مطرحو سياسي او اقتصادي څېرو په نوملړ کې د افغانستان د ولسمشر "محمد اشرف غني" نوم هم د ځانگړي مقام درلودونکی دی. د نړۍ اکثره اقتصادي او سياسي څېرې ورته د نوموړي پوهې، ذکاوت او طرحو ته په کتو ډېر درنښت او احترام لري. تاسو به په دې ليکنه کې د نوموړي د ژوند، کورنۍ، زده کړو او نورو فعاليتونو په اړه پوه شئ.

پيدايښت او کورنۍ

د ولسمشر بشپړ نوم "محمد اشرف غني احمدزی" دی. نوموړي د "۱۳۲۸" لمريز کال د ثور په نېټه ويشتمه نېټه د لوگر ولايت په يوه دينداره او روښانفکره کورنۍ کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستې. اوسمهال دوه اولادونه لري، چې يو يې هلک او بله يې نجلی ده. لور يې "مريم غني" او زوی يې "طارق غني" نومېږي. همدارنگه د هېواد د لومړۍ مېرمنې نوم "رولا غني" دی. هېره دې نه وي، چې د "حشمت غني" په نوم يو ورور هم لري او د پلار په هکله يې بايد ووايو، چې په شاهي دوره کې يې په لوړو دولتي مقامونو کې دندې ترسره کړي دي.

زدکړې

ولسمشر خپلې لومړنۍ زده کړې په لوگر ولايت کې ترسره کړي دي. خو د لیسې دوره يې په کابل کې بشپړه کړې او له حبيبيه لیسې څخه فارغ شوی. له فراغت وروسته د لا ډېرو زده کړو په موخه لبنان ته ولاړ. هلته يې د بيروت په امريکايي پوهنتون کې زده کړې وکړې. ويې کولای شول، چې په لوړو نمرود ليسانس او ماسټري سندونه ترلاسه کړي؛ البته نوموړي د خپل ليسانس او ماسټري دورې يې د سياسي علومو په برخه کې بشپړې کړي دي.

په "۱۳۵۶ل" کال کې يې وکولای شول د امريکا متحده ايالاتو تحصيلي بورسيه ترلاسه کړي. په دې توگه يې خپله دويمه ماسټري د نړېوالو اړيکو په برخه کې بشپړه کړه. البته دا دوره يې د کلمبيا په پوهنتون کې تېره کړه. ورپسې يې په همدې پوهنتون کې د انسان پېژندنې دوکتورا وکړه. بايد يادونه وکړو، چې له خپلې دويمې ماسټري او دوکتورا وړاندې (په "۱۳۵۳ل") کال کې د کابل پوهنتون اجتماعي علومو پوهنځي د انسان پېژندنې په څانگه کې د استادۍ مقدسه دنده ترسره کوله.

د "۲۰۰۷ او ۲۰۰۸م" کلونو ترمنځ يې د کاناډا له گولف او د امريکا له اسکرانتن پوهنتونونو څخه يې افتخاري دوکتوراوې ترلاسه کړي دي. همدارنگه د پاکستان په کراچۍ ښار کې يې د سيرة النبي يو کلنه دروه هم کړې ده.

نور مهم معلومات

- د ډنمارک په اورهوس، د امريکا په بريکلي او جانرهایکنز پوهنتونونو کې يې د استادۍ سپېڅلې دندې ترسره کړي دي.
- د شوروي اتحاد د يرغل په وخت کې يې د کورنۍ اکثره غړي بنديان شول، نو ولسمشر په امريکا کې ژوند غوره کړ.
- په نړېوال بانک کې يې يوولس کاله د ارشد مشاور په توگه دنده ترسره کړې ده.
- شاوخوا پنځه کاله يې په چين، هند او روسيه کې د لويو اقتصادي پروژو د تطبيق په برخه کې اغېزناک کار وکړ.
- په نړېوال بانک کې د خپلې دندې پرمهال د رهبرۍ مختلفې زده کړيزې دورې هم بشپړې کړي دي.
- کله چې د تالبانو نظام ړنگ شو، ولسمشر د افغانستان لپاره د نړېوالې ټولنې د استازي ارشد مشاور وټاکل شو.
- په "۲۰۰۲م" کال کې يې د ماليې وزارت مسوليت په غاړه واخيست. په دې دنده کې ډېر بريالی و او د آسيایي هېوادونو د ماليې وزيرانو په نوملړ کې غوره مقام ترلاسه کړ.
- محمد اشرف غني د اسلام، د ښځو حقوق او اجتماعي عدالت، حکومتولۍ او گڼو نورو برخو کې سلگونه مقالې او علمي آثار ليکلي دي.

- مخکیني ولسمشر حامد کرزي به په لویو نړېوالو او ملي مسئلو کې له نوموړي سره هم مشورې کولې او نظرونه به یې اخیستل.
- له خارجي ځواکونو څخه افغان امنیتي ځواکونو ته د مسولیت د انتقال پروسه یې په بریالۍ توګه بشپړه کړه.
- په "۲۰۰۶م" کال کې د نړېوالې ټولنې مشرۍ ته کانديد شو. د نوموړي په اړه کارلوس پسکوال داسې نظر ورکړی و: "د غني وړتیا، عقل او ځانګړی ظرفیت ددې سبب کېږي، چې له کوفي عنان وروسته دې د نړېوالې ټولنې مشر شي."

د تولستوی لنډ ژوندلیک

د ادبیاتو په نړۍ کې ډېر کم خلک پر دې توانېږي، چې په نړېواله کچه وپېژندل شي. دا ځکه چې د ادب لمن خورا پراخه ده او گڼ شمېر خلک پکې د خپل قلم زور ازمایي. مگر نړۍ یوازې هغه کسان پېژني چې فکر یې پر یو قوم او محدودې جغرافیې پورې نه وي تړل شوی.

کله چې د یو لیکوال فکر د ټولې نړۍ د خیر بڼیگې او پرمختگ لپاره نظرې ورکوي، په نړېواله سطحه مطرح کېږي. له دې ډلې یو هم تولستوی دی. تاسو به په دې لیکنه کې د نوموړي په اړه هر اړخیز معلومات ترلاسه کړئ.

پېژندنه

د روسیې ددې ستر مفکر او رومان لیکونکي بشپړ نوم لیف نیکولایویچ تولستوی "Lev Nikolaevich Tolstoy" دی. هغه د "۱۸۲۸" زیږدیز کال د سپتمبر په نهمه د مسکو په "تولا" ښارگوټي کې وزېږېد. دی د خپلې کورنۍ څلورم اولاد و. د کورنۍ په اړه یې د یادونې وړ ده، چې د روسیې له نوموتو او بډایو کورنیو څخه وه. خو د تولستوی تقدیر له هغه څخه والدین ډېر ژر واخیستل. دی لا دوه کلن و، چې مور یې مړه شوه. همدارنگه په نهه کلنۍ کې د خپل پلار له سیوري محروم شو. د کورنۍ له شرایطو سره سم یې له بهرنیو ښوونکو ته زده کړې وکړې. د هغه وخت بډایه کورنیو خپل ماشومان پر بهرنیو روزل. دا ښوونکي به اکثراً فرانسویان وو.

تولستوی لوړې زده کړې د کازان پوهنتون د ختیځو ادبیاتو په څانگه کې شروع کړې وې. خو و نه توانېد د تاریخ په مضمون کې د کامیابۍ نمرې ترلاسه کړي. هغه ته د مضمون بیا لوستلو سپارښتنه وشوه؛ مگر تولستوی بېخي خپل مسلک بدل کړ او حقوق یې پیل کړ. خو هلته هم په "تاریخ" کې کامیاب نه شو. هماغه و، چې پوهنتون یې پرېښود.

له دې پېښې وروسته تولستوی خپلې پلارنۍ ټاټوبي ته مخه کړه او هملته دېره شو. هلته د "ژان ژاک روسو" گڼ آثار په پوره دقت ولوستل. هماغه و، چې د یو قوي لیکوال په توگه څرگند شو. تر ټولو مشهور آثار یې "سوله او جگړه" او "اناکارینا" نومېږي. د خوښې ځای دی، چې دا دواړه آثار یې پښتو ژبې ته هم ژباړل شوي دي. تولستوی د ژوند په وروستیو کې له شتمنۍ، کور او کلي سره اړیکې پرې کړې. په همدې توگه یوه ورځ بالکل ورک شو. له څه مودې ترې تم کېدو وروسته د "۱۹۱۰ز" کال د نومبر میاشتې پر نهمه نېټه جسد وموندل شو. په دې توگه د یو ستر لیکوال د قلم توري د تل لپاره خاموش شول.

د تولستوی ویناوې

- تر ټولو بد او خطرناک الفاظ دا دي، چې وایو/فکر کوو "ټول همداسې دي..."
- که ټولې جگړې د عقیدې لپاره وای، اصلاً به جنگ نه کېدای.
- وختونه تېرېږي؛ خو ویل شوې خبرې پاتې کېږي.
- دا ادعا پوچ او ناسم خیال دی، چې حکومت د خلکو استازیتوب کوي.
- د هېچا زړه مه خفه کوه، ځکه ته هم زړه لرې.
- خدایه! ما د ډېرې په څېره ویره کړه او د غنم په څېر مې پاڅوه.
- که غواړې پر نړۍ حاکم شې، نو عقل دې پر ځان حاکم کړه.
- ښایست مینه نه زېږوي بلکې مینه ښایست زېږوي.
- نېکي ټول شیان په گوندو کوي، خو پخپله ماته نه خوري.

د منتو لنډ ژوندلیک

ځینې لیکوال د یو ځانگړي سبک، خاصیت او تگلارې پر مټ ډېر ستر نوم او شهرت پیدا کوي. د منتو د قلم تېره او بېباکه څوکه ددې سبب شوه، چې نوموړی ډېر خلک وپېژني. هغه تل حقایق ویل. که څه هم ځینې وخت دا مسئله ورته جنجالي کېده؛ خو د هغه همدا تگلاره وه، چې حقیقت ووايي، که هرڅومره تریخ هم وي. تاسو به ددې لیکنې تر پایه د "منتو" د ژوند او هنر په اړه لا ډېر پوه شئ.

پېژندنه

ددې ستر لیکوال بشپړ نوم "سعادت حسن منتو" دی؛ خو ډېر خلک یې د "منتو" په نوم پېژني. نوموړی یوازې یو لیکوال نه و، بلکې د اردو ژبې یو ښه سناریو لیکونکی، ژباړن او ژورنالیست هم و. منتو د "۱۹۱۲ز" کال د می پر یوولسمه نېټه د هندوستان په پنجاب کې وزېږېد. البته دا هغه وخت و، چې هند لا نه و وېشل شوی. همدارنگه دا هم باید هېره نه کړو، چې نوموړی اصلاً د کشمیر و.

د زده کړو او ماشومتوب په اړه یې استاد حقیرست لیکي: "منتو له وړوکوالي په کور کې یو ترهېدلی ماشوم و، چې د مېرنيو وروڼو، خوښو او پلار د ستغ چلن له امله یې ځای نه شوی ښکاره کولی. له ماشومتوبه یې لا په زدکړو کې زړه نه لگېده. د لسم ټولگي په ازموینه کې له درې ځله ناکامېدو وروسته په ۱۹۳۱ م کال کې په دې ازموینه کې بریالی شو. په لوړو زده کړو کې یې هم دوه کالونه بدل، رابدل کړل او وروسته یې انساني ارواپوهنه خپله موضوع وټاکله."

کله چې هند وېشل شو او د انگرېزانو لخوا پاکستان رامنځته شو، نو منتو هم پاکستان ته راغی. هغه په هند کې هم لیکوالي کوله او پاکستان کې یې هم خپل قلم روان وساته. د نه هېرېدونکو ادبي آثارو له پنځولو وروسته دې ستر لیکوال د "۱۹۵۵ز" کال د جنورۍ په اتلسمه نېټه له دې نړۍ سترگې پټې کړې.

د لیکوالي طرز

لکه څنگه چې مو وړاندې یادونه وکړه "منتو" یو بېباکه لیکوال و. له دې کبله چې نوموړي پخپلو لیکنو کې د ښځینه او نارینه "اندام مخصوصه" نومونه په ډېر عادي شکل بیانول نو د رواني ناروغ، فحش لیکوال او ... نورو نومونو ونومول شو. د فحش لیکنې په تور خو آن تر محکمې هم ورسېد.

خو اصلي خبره دا وه، چې منتو په داسې یوه ټولنه کې اوسېدلی و، چې شخړې، اخلاقي کمزوری، جنسي کاروبارونه او نورې ناخوالې پکې په اوج کې وې. دې ټولو چارو د "منتو" په فکر او قلم ژور اغېز کړی و.

یوه خبره بله چې منتو له نورو جلا کوي هغه د نوموړي د سوژو ټاکنه او د ټیټې طبقې د خلکو نمایندگي وه. هغه پخپلو لیکنو کې آن د "ځان پلورونکو" مېرمنو حال هم بیان کړی. دا چاره د هر انسان او لیکوال د وسې خبره نه ده. منتو ددې بدلنمو مېرمنو مجبورۍ، د ژوند ناخوالې، ستونزې او کړاونه ټول یو په یو بیان کړي دي. همدارنگه یې د محکومې او بېوزله طبقې مړې هیلې، بې وسې او خوارۍ ټولې انځور کړي دي.

په دې اړه منتشر شاهي وايي: "منتو په خپل ټول ژوند کې یې بې له کومې تمې ددوی غږ پورته کړی دی او ددوی په سر یې د حاکمې طبقې له لوري محکمې، جرمانې او زندانونه گاللي دي."

په هر حال د منتو پر ژوند او فن خبرې په یوه لیکنه کې نه شي ځایېدای. ځایېدل څه چې ۱۰ سلنه خبرې یې هم نه شو بللای. که منتو ډېر پېژندل غواړئ نو آثار یې ولولئ. له نېکه مرغه ځینې پنځونې یې له اردو ژبې پښتو ته هم ژباړل شوي دي.

د منتیو ځینې خبرې

له منتیو څخه پوښتنه وشوه، چې په هېواد کې مو څه حال دی؟

منتیو ځواب ورکړ: "داسې حال دی، لکه په زندان کې چې د جمعې لمونځ کېږي اذان دوکه باز کوي، امام یې قاتل وي او مقتديان یې ټول غله وي."

"خلک وايي چې ښځې راز نه شي ساتلای. خو زه وایم که ښځې راز ووايي د نړۍ هېڅ نارینه به د مخ ښکاره کولو وړ نه وي."

"که تاسو دغه افسانې نه شي زغملای، نو ددې معنا دا ده، چې تاسې زمانه نه شي زغملای. زه به د هغه تهذيب، تمدن او ټولنې څه لمن پر سر واړوم، چې هغه لا له وړاندې برېښي ده."

"دا مه وایه چې یو لک هندوان او یو لک مسلمانان وژل شوي دي. داسې ووايه چې دوه لکه انسانان وژل شوي دي."

"که تاسو زما لیکنو له شهواني اړخه گورئ، ذهني معذوره یئ."

"که د بې حیايۍ په اورېدو مو ښځه ذهن ته راشي نو پخپل گړېوان کې سر ښکته کړئ."

د چاپلین لنډ ژوندلیک

په سینمایي نړۍ کې چې کله هم د کومیدیکو (خندوونکو) فلمونو او ویديوگانو خبره کېږي؛ نو ورسره سم د "چاپلین" نوم هم اخیستل کېږي. نوموړی د نړۍ نامتو کومیدین (توکمار) و. که څه هم چاپلین په یوې بېوزلې کورنۍ کې پیدا شوی و؛ خو د خپل پیاوړي استعداد او زحمت پر مټ یې وکولای شول چې ټوله نړۍ یې وپېژني او ځان ته یو آسوده ژوند برابر کړي. په دې لیکنه کې یې په اړه هر اړخیز معلومات لولستلای شئ.

لنډ ژوندلیک

په سینمایي نړۍ کې د کومیدۍ د برخې ددې نوموتي شخصیت بشپړ نوم چارلي چاپلین "Charles Chaplin" دی. هغه د "۱۸۸۹ز" کال د اپرېل په شپاړلسمه نېټه د انگلستان په "والورس" کې وزېږېد.

مور به یې په قهوه خانو کې سندرې ویلې او په دې توگه به یې د خپل ژوند مصارف پوره کول. پلار یې هم هنرمند و او په تمثیلي پارچو کې به یې رول لوباوه؛ خو د والدینو ژوند یې خور نه و. ځکه چې د چاپلین پلار به ډېر شراب څښل او تل به نشه و. له همدې امله، کله چې چاپلین یو کلن و، مور او پلار یې سره جلا شول.

چاپلین یو مشر ورور هم درلود، چې "سیدني" نومېده؛ خو دا یې ناسکه ورور و. په دې معنا چې د چاپلین مور وړاندې له یو بل کس سره واده کړی و، سیدني د هماغه اولاد و. په هر حال کله چې سیدني یو کلن و مور و پلار یې سره بېل شول. په دې توگه د چاپلین مور ته د دوو اولادونو روزنه او پالنه ور تر غاړې شوه.

په لومړیو کې د چاپلین مور کولای شول د ژوند مصارف پوره کړي؛ خو د وخت په تېرېدو یې اواز خرابېده او ورو - ورو له سختو اقتصادي ستونزو سره مخ شوه. په داسې حال کې چې د چاپلین پلار د خپل اولاد د نفقې لپاره مرسته هم نه کوله. د چاپلین مور اړه شوه، چې پر خپل طلاق شوي خاوند عریضه وکړي؛ مگر دا دعوه یې هم ویاېله.

پر له پسې سختو بېوزلیو ددوی ژوند ډېر تریخ کړ. له همدې امله چاپلین اړ شو، چې په پنځه کلنۍ کې کار پیل کړي. هغه په هنري ډگر کې د خپل کار د پیل په اړه وايي: "یوه ورځ چې زه به پنځه کلن وم، مور مې په صحنه کې سندرې ویلې، دا چې غږ یې خراب شوی و؛ ټولو پرې وخنډل. خو مدیر چې مخکې یې زه په ترنم لیدلی وم، دريځ ته ولېږلم. ما چې سندره وویلله ټولو خلکو خوبه کړه او ډېرې پیسې یې راباندې وشیندلې. همدا شپه زما د مور د هنر د پای او زما د پیل شپه شوه."

د ژوند ناخوالې

- کله چې د چاپلین پر کورنۍ سخته غریبي راغله، مور یې له خپلو جامو چاپلین او سیدني ته کالي جوړ کړل. دا چې کالي یې د بنځینه وو و، نو ټولو گاونډیانو به پرې خندل.
- د ډېر غربت له وجې د غریبو خلکو روزنتون ته واستول شول، تر څو هلته یې پالنه وشي. خو دلته هم ډېره موده نه وو؛ بیا یتیم خانې ته ولېږل شول.
- څه موده وروسته یې پر مور عصبي چېپې راغلې او لېونۍ شوه. له همدې امله چاپلین پلار ته وسپارل شو؛ پلار یې له بلې مېرمنې سره واده کړی و. هغې به له چاپلین سره هېڅ بڼه سلوک نه کاوه.
- له څه وخت وروسته مور یې له درملنې وروسته بڼه شوې وه. خیاطي یې کوله. چاپلین اضافه ټوټې پلورلې، چې خلکو به پرې رشخند کاوه.

- د ډېرې بې وزلې له امله چاپلین ښوونځي پرېښود او په بېلابېلو ځايونو کې به يې مزدوري کوله. صفاکاري، ورځپاڼې پلورل او ... نورو ډېرو ځايونو کې يې کار وکړ.

خو له دې ټولو ناخوالو سره - سره هغه د ژوند ستونزو ته تسليم نه شو. پر له پسې هڅه يې کوله او د تياتر نړۍ ته يې مخه کړه. ډېر ژر د خلکو پام ور واوښت او ټولې نړۍ وپېژنده. په دې توگه يې ډېرې کارنامې پخپل نوم ثبت کړې.

- په "۱۹۲۹"، "۱۹۴۱"، "۱۹۴۸" او "۱۹۷۳ز" کلونو کې په بېلابېلو برخو کې د "اسکار" جايزې وگټلې.
- په "۱۹۵۳ز" کال کې يې د فرانسې د سندرو جوړوونکو او ليکوالو ټولني افتخاري غړيتوب ورکړ. په همدې کال د فرانسې دولت لخوا يې د "لژیون دونورو" لقب هم ترلاسه کړ.
- په "۱۹۷۲ز" کې يې د طلايي زمري افتخاري مهال ترلاسه کړ.
- په "۱۹۷۵ز" کال کې د انگلستان د ملکې لخوا "سر" لقب ورکړل شو.
- دی چې بېوزلی او د ژوند سختو ته تسليم نه شو؛ نو تر "۱۹۷۷ز" کال پورې يې نږدې "۵۰۰" ميليونه ډالره سرمايه پيدا کړې وه.

د چاپلین خپله کورنۍ

چاپلین د خپل ژوند په اوږدو کې څلور ځله ودونه وکړل. له دې ټولو ودونو څخه يې نهه اولادونه لرل. په دوی کې پنځه نارينه او څلور نجونې دي. هغه د خپلو اولادونو ډېره ښه روزنه کوله او ټولو ته به يې د ژوند مناسب، مساوي او کافي امکانات برابرول.

آثار

چاپلین يوازې يو تمثيل کوونکی نه و؛ بلکې پخپله يې تمثيلونه، نمايشنامې او ... ليکلې. نوموړی د يو ښه سينيمايي لوبغاړي ترڅنګ يو ښه ليکوال هم و. ځينې ليکنې او فلمي آثار يې عبارت دي له:

- څلرويشته ساعته شاگرد
- زما د ژوند داستان
- د تنخوا په لټه
- د ښار رڼاوې
- فلمي ناروغی
- تر باران لاندې
- د هغه غل ملگری
- د دوو مورچلونو په منځ کې او ...

د تمثيل د نړۍ دا نه تکرارېدونکی شخصيت، له گڼو لاسته راوړنو وروسته د "۱۹۷۷ز" کال د ډيسمبر په پنځه ويشتمه نېټه ومړ. جسد يې په سويسرلينډ کې خاورو ته وسپارل شو. دا ځکه چې چاپلین د ژوند وروستي کلونه هملته تېر کړي دي. په سويسرلينډ کې يې ښکلی او لوی کور پېرلی و.

د چاپلین ويناوې

- گرانې لورې! هېڅکله هوس مينه مه گټه. د خوب په بستره کې يو نارينه هم بد نه وي.
- په يو بل پسې مه خاندئ، له يو بل سره وخاندئ.

- زما تر ټولو بڼه ملگرې هنداره ده. ځکه کله چې زه ژاړم هغه نه خاندي.
- واده کول او د ژوند جوړول د بازار په څېر دی. چې پیسې، اړتیا او هوډ نه لرئ مه ورځئ.
- نړۍ له بڼو انسانانو ډکه ده. که تا یو هم پیدا نه کړ؛ نو لږ تر لږه پخپله بڼه انسان اوسه.
- که زه پېغمبر وای، د خلکو خوښي به مې رسالت او دنده وه. خپلواکي به مې زېږی و او د ماشومانو خندول به مې معجزه وه.
- یوه منډه راولوبده او د جاذبې پر قانونو پوه شو. په میلیونونه جسدونه راولوبدل؛ مگر بشریت د انسانیت په معنا پوه نه شو.
- له دښمنانو مویو ځل وډار شئ او له دوستانو مویو زر ځله.
- پیسې او شتمنی شخصیت نه جوړوي.

د بالزاک لنډ ژوند لیک

د نړېوالو ادبي څېرو په نوملړ کې "بالزاک" د ځانگړي مقام خاوند. نوموړی په اروپایي ادب کې د ریالېزم ادبي مکتب له مخکښانو څخه شمېرل کېږي. تاسو به په دې لیکنه کې یې پر ژوند او فن پوه شئ.

بالزاک

په اروپایي ادبیاتو کې د ریالېزم د بنسټ اېښودونکو له ډلې یو هم بالزاک دی. د نوموړي بشپړ نوم (اونوره دو بالزاک) دی. دی په نړېواله کچه یو پېژندل شوی شخصیت دی. د خپل قلمي قوت اظهار داسې کوي: ((هغه څه چې ناپیلیون د تورې پرمټ لاسته راوړل زه یې د قلم پر مټ ترلاسه کوم.))

بالزاک په (۱۷۹۹ز) کال کې د فرانسې په ((تور)) ښارگوټي کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستلې. پلار یې د ښار مرستیال ښاروال و. بالزاک له څلور کلنۍ څخه په روزتونونو کې روزل کېده. ځکه چې د والدینو اړیکې یې پخپلو کې ښې نه وې. د نوموړي مور له پلار څخه یې ۳۲ کاله کشره وه. بالزاک یو څه زده کړې په ښوونځیو کې وکړې، بیا یې په یوه کالج کې دینې زده کړې هم پای ته ورسولې. وروسته یې په فرانسه کې د حقوقو پوهنځی ولوست او نږدې درې کاله یې د وکالت دنده هم پرمخ یوړه. وروسته یې د خپلو والدینو د خوښې خلاف ادبیاتو ته مخه کړه. له ورځپاڼو سره یې دنده واخیسته. په دې توگه دا ستر لیکوال خپل اصلي مسیر ته برابر شو او په نړېواله کچه وپېژندل شو. دده په اړه جالبه دا ده، چې د شپې په یوه بجه به پاڅېده او سپینې جامې به یې پر تن کولې. هغه پر دې باور و، چې د لیکلو پر مهال باید داسې کالي واغوندو چې هېڅ داغ و نه لري. شاوخوا نوي آثار یې لیکلي. ورکې هیلې، ستا د تره لور، باباگوریو، نوم ورکې شهکار او ځینې نور یې مهم آثار دي. له گڼو ادبي لاسته راوړنو وروسته بالزاک په ((۱۸۵۰ز)) کال کې ومړ. په دې وخت کې یې عمر یوینځوس کاله و.

د بالزاک "Balzac" مهمې ویناوې

- له ښځې پرته کور د هدیرې په څېر دی.
- دا لوړه ده، چې لېوان له ځنگله راوباسي.
- مینه د احساساتو شاعري ده.
- د هرې سترې شتمنۍ تر شا یو پټ جرم وي.
- نابغه هغه څوک دی، چې خپل فکرونه په عمل کې وکاروي.
- انسان له ناهیلۍ مري.
- لوی استعداد له لویې ارادې پرته ناشونی دی.
- هېڅ وخت نه شئ کولای چې د مور تر مینې رښتینې مینه پیدا کړئ.

گابریل گارسیا خوک دی!؟

کله چې د نړېوالو ادبیاتو مطالعه پیل کړو، نو حتما د گابریل له نوم سره مخ کېږو. نوموړی په لاتینه امریکا کې زیږدلی او آثار یې نړېوال محبوبیت لري. مور په دې لیکنه کې هڅه کړې چې نوموړی تر یوه بریده در وپېژنو.

د مارکېز لنډ ژوندلیک

ددې ستر لیکوال بشپړ نوم گابریل گارسیا مارکېز "Gabrirel Garcia Marquez" دی. نوموړی د "۱۹۲۷ز" کال د مارچ په شپږمه نېټه د کولمبیا په "اراکاتا" ښار کې زیږېدلی.

ښاغلی مصطفی صفا یې په اړه لیکي: "نړېوال لیکوالان او کره کتونکي د گابریل لیکنو او آثارو ته د کوډگر یا جادویی ریالېزم اصطلاح کاروي. دغه اصطلاح هغو آثارو ته کارول کېږي، چې ریالیستیک تمایلات، خیال، وهم او جادویی عناصر یو بل ته ځای پرېږدي او پخپلو کې سره داسې اوبدل کېږي، چې خورا خیالي بېنې هم پکې طبیعي بڼه پیدا کوي."

ددې چارې گڼ عوامل کېدای شي. مگر د مارکېز په آثارو کې یې یو عامل د دېوانو، پیریانو او ارواگانو هغه کیسې هم دی، چې نوموړي له خپلې انا او ابا څخه په ماشومتوب کې اوږدولې وې. دا چې لیکوال خورا تېز ذهن لري، نو مارکېز هم د خپلې ټولنې ناخوالې تجربه کړې او یا یې ولیدلې، بیا یې پخپلو آثارو کې انعکاس ورکړ.

که څه هم مارکېز په بوگاتا پوهنتون کې حقوق لوستي و؛ خو نوموړي له ورځپاڼو سره د ژورنالیست په توگه دنده ترسره کوله، چې له برکته یې گڼ شمېر هېوادونه ولیدل. مگر دا باید هېره نه کړو، چې هغه ته خدای د لیکوالۍ بې ساری استعداد ورکړی و. نوموړي په لومړیو کې لنډې کیسې لیکلې خو وروسته یې بیا ځانگړي آثار هم خپاره کړل. ځینې مهم آثار یې عبارت دي له: بدمرغه ساعت، د پانې توپان، ډگروال ته لیک نه راځي، د ماشومانو وطن، جنرال په زرو خوشحالیو کې، کله چې زه خوښ وم او ... مگر تر ټول مهم اثر چې دی یې نړۍ ته وروپېژنده "سل کاله یوازېتوب" نومېږي. هېره دې نه وي، چې پر همدې اثر یې د نوبل جایزه هم گټلې ده.

گابریل له گڼو گټورو ادبي او ژورنالیستیکو فعالیتونو وروسته د "۲۰۱۴ز" کال اپریل پر اولسمه نېټه ومړ.

د مارکېز ځینې غوره جملې

- پر حقیقت سترگې پټول، حقیقت نه شي بدلولای.
- ژوند هغه نه دی، چې تېر شوی دی. ژوند هغه دی چې زموږ په یاد پاتې دی.
- رښتینی افسوس او ارمان هغه وخت کوي، چې پوه شئ د خپل عمر په اندازه مو ژوند نه دی کړی.
- یو شمېر نورو ته دومره وفادار وي، چې له ځان سره خیانت کوي.
- باید وږې پرېکړې په مغزو او لویې په زړه وشي.
- ځینې وخت انسان فکر کوي، چې ماتې یې خوړلې؛ خو اصلا یې ارزښت له بریا ډېر وي.
- هېڅوک هم د اوبنکو تویولو ارزښت نه لري او څوک یې چې لري هغه مو د اوبنکو توییدو لامل نه ګرځي.

د کافکا لنډ ژوندلیک!

کله چې د نړۍ د مشهور لیکوالو نومونه اخلو؛ نو پرته له شکه د "کافکا" نوم مو په لومړیو کې ذهن ته راځي. د نړۍ او په ځانګړې توګه د المان دا نامتو لیکوال په پراګ - چې په هغه وخت کې د اتریش یو ایالت و - وزېږېد. د خپل پلار توند خوۍ او ورسره ترینګلي اړیکې ددې سبب شوې، چې نوموړی ذهنا لویه شکنجه وويني او د عمر تر پایه ترې وځورېږي. نوموړي پخپل اثر "پلار ته لیک" کې د ژوند پر دې برخې مفصلې خبرې کړي دي او دا یې په ډېر ښه شکل واضح کړې، چې پلار یې د نوموړي خوښۍ څنګه له منځه وړي دي. په هر حال؛ تاسو به په دې لیکنه کې نوموړی لا ښه وپوهېږئ.

لنډ ژوند لیک

د الماني لیکوالو ددې سرلاري بشپړ نوم فرانز کافکا (Franz Kafka) دی. نوموړی په "۱۸۸۳ز" کال کې زېږېدلی. پلار یې یو سخت دريځی سوداګر و او له همدې کبله کافکا یو وېرندوکی او ډارن ماشوم و. دی به له خپل پلار څخه ډېر وېرېده. همدارنګه خپلې کورنۍ اشیزې هم خورا وېرولې و. کافکا به ددوی اشیزې تر ښوونځي رساوه او له نوموړي سره یې ډېر بد چلند کاوه. دا ټول هغه علتونه وو، چې کافکا یې ګوښه گیر کړی و او تل به په وېره کې و. په لنډ ډول ویلای شو، چې خفګان، وېرې او تاوتریخوالي د کافکا د ماشومتوب دوران سخت ځپلی دی. هغه پخپله لیکلي: "اوس هم چې کله د ماشومتوب عکسونه ګورم، د خپل هر انځور په منځ کې هغه وېره او سختي وینم..."

د یادونې وړ ده، چې کافکا د خپلې کورنۍ لومړنی ماشوم و. درې خويندې یې په جګړو کې د کډوالو په کمپونو کې وژل شوې وې او دوه وروڼه یې په ماشومتوب کې مړه شوي وو.

د لوړو زده کړو په برخه کې یې باید ووايو، چې نوموړي د حقوقو په مسلک کې تر دوکتورا زدکړې کړې وې؛ خو د ادبیاتو پراخه مطالعه یې هم درلوده، چې همدې چارې د نوموړي قلمي قوت څو چنده ډېر کړی و.

د لیکوالۍ د سبک په اړه یې استاد مصطفی صفا لیکي: "کافکا د لیکوالۍ یو ځانګړی سبک لري. نوموړی په لیکنه کې خپل کلمات او عبارات د حقوقو او علم له ژبې څخه غوره کوي او پرته له دې چې شخصي احساسات پکې دخالت ولري، یو ډول کنایوي دقت ورکوي."

د کافکا مشهور آثار عبارت دي له: امریکا، مسخه، پلار ته لیک، فتوا، د کلي ډاکټر، د چین دېوال، مانۍ او ... دا چې نوموړي له ځوانۍ څخه د نري رنځ ناروغي درلوده؛ نو ډېر ژوند یې و نه شو کړای او په "۱۹۲۴ز" کال کې د "۴۱" کالو په عمر ومړ.

ویناوې

- یو احمق، یو احمق وي. دوه هم دوه؛ خو له لس زره احمقانو څخه یوه سیاسي ډله جوړېږي.
- څوک څه پوهېږي، کېدای شي دا نړۍ د کومې بلې نړۍ جهنم وي.
- خلک تل تیار دي، چې دویم ځلي وغولېږي.
- د ځان او نړۍ په جګړه کې د نړۍ پلوي وکړه.
- ذهن د پراشوت غوندې دی. ترڅو چې پرائیستل نه شي، کار نه کوي.
- هغه څه چې خلکو ته د منلو وړ دي، مه ترسره کوه! هغه څه ترسره کړه چې سم دي.

قمارباز لیکوال؛ داستایوفسکي

د نړېوالو ادبي څېرو په نوملړ کې "داستایوفسکي" د لوړ مقام خاوند دی. دی لومړنی لیکوال دی، چې په لنډو کیسو کې یې ارواپوهنې ته ځای ورکړ. هغه پر دې باور و، چې د انسان په وجود کې دننه د ښو او بدو انگېزو او محرکونکو عواملو ترمنځ همېشه یو جنجال موجود وي. نوموړی د ژوند ډېرې نورې عجیبې کیسې هم لري، چې د لیکنې تر پایه به یې په اړه پوه شئ.

لنډ ژوند لیک

د روسي ژبې ددې ستر لیکوال بشپړ نوم فیودور میخایلوویچ داستایوفسکي دی، چې په انګلېسي کې یې په دې بڼه "Fyodor Mikhailovich Dostoevsky" لیکلای شو. نوموړی په "۱۸۲۱" زېږدیز کال کې زېږېدلی دی. پلار یې روغتیاپال (ډاکټر) و. کله چې داستایوفسکي د ښوونځي دورې زدکړې بشپړې کړې، د "سن پترزبورګ" انجینري پوهنتون کې یې زدکړې وکړې او وروسته یې د روسیې په پوځ کې د انجینري دنده پر مخ وړله. په لومړیو کې د پوهنتون سخت قواعد ددې سبب شوی و، چې نوموړی د خپلې خوښې کتابونه مطالعه نه شي کړای؛ خو وروسته یې دا چاره هم ترسره کړه او د خپلې خوښې آثار یې مطالعه کول. د لیکوالۍ پیل یې هم راسا له لیکلو څخه نه و؛ بلکې لومړی یې د ځینو نامتو لیکوالو آثار روسي ژبې ته وژباړل او په همدې توګه یې وروسته لیکوالي هم پیل کړه.

د ژوند عجیب اړخ یې دا دی، چې نوموړی یو قمارباز و او د میرګي ناروغي یې هم لرله. ښاغلی مصطفی صفا یې په اړه وايي، چې له ماشومتوبه یې د میرګیانو ناروغي لرله. همدارنګه په قمار وهلو سخت روږدی و. "تر دې چې د قمارباز په نوم یو عالي رومان یې هم پنځولی. له نېکه مرغه دا کتاب له روسي ژبې څخه پښتو ته راژباړل شوی دی."

د میرګي ناروغۍ په اړه یې هم ځانګړی تصور درلود. ده به د میرګیانو ناروغي هېڅ شرم نه ګڼله او پرې ویاړ یې کاوه. هغه په دې آند و، چې د میرګیانو ناروغي یو خدایي امتیاز او سپېڅلی حالت دی. که څه هم نوموړي د لیکوالۍ له برکته خورا ډېرې پیسې ګټلې؛ خو تل به یې قمار واهه او جیب به یې خالي و.

د ژوند یو بل عجیب داستان یې داسې دی، چې یو ځل پولیسو د نظام ضد فعالیتونو په تور ونیوه او د مرګ سزا واورول شوه. داستایوفسکي په دویم قطار کې د خپل مرګ په انتظار و. کله چې د لومړي قطار ټول محکومین په مرمیو وویشتل شول او ددوی د قطار نوبت راوړسېد، خبر راوړونکي سپین بیرغ و خوځاوه او د اعدام (وژل کېدلو) د سزا پلي کېدل یې منع اعلان کړ. په دې توګه له مرګ څخه وژغورل شو.

د لیکوالۍ په برخه کې یې لومړنۍ لنډه کیسه خورا وستایل شوه؛ خو وروسته یې خاص استقبال و نه شو. له همدې امله یې د سیاسي ګوند ګریټوب واخیست او سیاسي فعالیتونه به یې کول. مګر کله چې له مرګ څخه وژغورل شو او سزا یې په څلور کاله بند بدله شوه نوموړي د بند په جریان کې سخته فزیکي او ذهني شکنجه ولیدله. کله چې له بنده خلاص شو او محکمې څلور کاله عسکرۍ ته مجبور کړ؛ نو بیا ځلې یې قلم را واخیست او خپل شهکار آثار یې ولیکل.

داستایوفسکي له پام وړ ادبي لاسته راوړنو وروسته په "۱۸۸۱" ز کال کې د شپېتو کالو په عمر ومړ.

آثار

داستایوفسکي پخپل ادبي ژوند کې خورا عالي پنځونې وکړې، چې تر ټولو مشهور یې عبارت دي له: بېوزله خلک، قمارباز، رنې شپې، د کارامازوف وروڼه، پیریان وهلي، احمق او ځینې نور.

ویناوې

- انسان هغه موجود دی، چې له هر څه سره روږدی کېږي او زه فکر کوم دا یې تر ټولو غوره ځانگړنه ده.
- مور ته باید د ژوند له مفهوم څخه ژوند ډېر گران وي.
- خواشینی یم، چې د خوښۍ هېڅ درته ویلی نه شم، ځکه چې عملي مینه له خیالي مینې سره د پرتلې په صورت کې خورا عذابونکې او وحشتناکه ده.
- چا چې د ژوند لاره پیدا نه کړه، هېڅ یې نه دي موندلي.
- جهنم څه شی دی؟ زما په آند له انسانانو، نړۍ او ژوند سره د مینې او لېوالتیا د نه شتون له ناروغۍ څخه جوړېږي.

د لورکا لنډ ژوندلیک

که د هسپانوي ادبیاتو په اړه غږېږو؛ نو پرته له شکه به تر سروانتس وروسته دویم کس حتما "لورکا" زموږ ذهن ته راځي. نوموړی په یوه شتمنه کورنۍ کې لوی شوی او ښې زدکړې یې کړي دي. د نورو زده کړو ترڅنګ یې له شاعرۍ سره هم علاقه لرله او لوستله به یې، چې وروسته خپله هم د یو ښه شاعر په توګه څرګند شو. مور په دې لیکنه کې د همدې په اړه غږېږو، چې د لیکنې تر پایه به یې په اړه ډېر پوه شئ.

ژوندلیک

د هسپانیې ددې ښه شاعر او گرافیک انځورگر بشپړ نوم فدریکو گارسیا لورکا (Federico Garcia Lorca) دی. نوموړی د هسپانیا په "گرانادا" ولایت کې په "۱۸۹۸ زېږدیز" کال ک وزېږېد. کورنۍ یې شتمنه وه؛ نو ځکه خو د ښوونځي له فراغت څخه وروسته - چې "۱۶" کلن و - د گرانادا په پوهنتون کې د حقوقو، فلسفې او ادبیاتو په زده کړو بوخت شو. هلته یې د زده کړو تر څنګ د مشهورو شاعرانو شعرونه لوستل او خپله یې هم شاعري پیل کړه.

دی په ځوانۍ کې وژل شوی دی، همدې پېښې دده نوم او شاعرۍ ته محبوبیت ورکړ. لورکا به د رخصتو پر مهال د هسپانیا بېلابېلو سیمو ته سفرونه کول. ددې سفرونو یادښتونه یې د "خاطري او انځورونه" نومې کتاب کې خپاره کړل، چې دده لیکنې او رسمونه په کې راغلي وو.

دی "۲۳" کلن و، چې د شعرونو لومړۍ ټولګه یې چاپ شوه. ده به ویل: "شاعر یوه دنده او یو رسالت لري او هغه اروایي ځواک او زړه ډالۍ کول دي."

په هسپانیه کې د کورنۍ جګړې له هیل وړاندې له مادرید څخه گرانادا ته ځي. هلته دده لپاره گواښ و، دا چې د هسپانیه په جنوب کې ښي لاسي ځواکونه پیاوړي وو. د جنرال فرانکو د فکر پلویانو دی په "۱۹۳۶م" کال د آګسټ پر "۱۸" نېټه ونیوه، او پر بله ورځ یې د جمهوریتپال په تور، په غرونو کې وواژه او جسد یې هېچا ته په لاس ور نه کړ.

داسې ویل کېږي، چې نوموړي پخپل کتاب "شاعر په نیویارک کې" نومېږي، تر دې پېښې "۶" کاله مخکې د دا ډول مرګ وړاندوینه کړې وه. د یادونې وړ ده، چې تر ټولو مشهور اثر یې "د جتانو رومانسېرو" نومېږي. دې کتاب لورکا ته ښه نوم او شهرت ورکړ.

شعرونه

د ونو سیوري

په باد کې چیغې وهي

پرېږدئ په دغه کرونده کې په ژړا شمه زه

په دې نړۍ کې، هر څه په ملا رامات دي

له خاموشۍ پرته، بل هېڅ شی نه پاتېږي

د اسمان تیارې لمنې

د سپیدو لارې وژني

پرېردئ په دغه کرونده کې

په ژړا شمه زه.

یو بل شعریې داسې دی، چې:

که زه مې شوم

د بالکن دروازه خلاصه پرېردئ

ها کمکی هلته نارنج خوري

د بالکن نه ماته ښکاري

ها کارگر چې فصل رېبي

د بالکن نه ماته ښکاري

نو زما ده وروستی هیله

که زه مې شوم

د بالکن دروازه خلاصه پرېردئ!

د "گورکي" لنډ ژوندليک

د روسي ادبياتو د لومړي قطار په ليکوالو کې د "گورکي" نوم هم ډېر بارز دی. نوموړی په کوچنيوالي کې يتيم شو او پالنه يې سپين سرې نيا ته ور تر غاړې شوه؛ خو ډېر ژر د غم بلې خپې په مخه کړ او روزونکې يې هم د تل لپاره له دې نړۍ سترگې پټې کړې او ... د نوموړي ژوند او فن تل له خنډونو سره مخ پاتې شوی، چې په دې ليکنه کې يې په اړه پوهېدای شئ.

ژوندليک

د روسيې د ريالستيکو ادبياتو ددې نوميالي شخصيت بشپړ نوم "الکسي ماکسيمو ويچ پشکوف" دی؛ خو د ادبياتو په نړۍ کې يې خلک د ماکسيم گورکي "Maxim Gorky" په نوم پېژني. نوموړی په "۱۸۶۸ز" کال کې د روسيې په "نيژني نوگرډ" سيمه کې زېږېدلی. د نوموړي شخصيت ته خلک دومره په درنښت قايل دي، چې اوس يې د زېږېدو ښار د هغه (گورکي) په نوم نومولی دی.

لکه څنگه چې مو په لومړيو کې يادونه وکړه نوموړی يو ترېخ ژوند درلود. داستان يې داسې دی، چې په ماشومتوب کې يې والدين مړه شول، ورپسې يې پالونکې (نیا) هم سترگې پټې کړې او مړه شوه. تر دې چې د روزنې مسوليت يې نيکه ته تر غاړې ووت؛ مگر غريبی او د ژوند ستونزو يې لمنه نه پرېښوده. آن گورکي د خان وژنې هڅه هم وکړه؛ خو وژغورل شو. ويل کېږي، چې نوموړي په دولس کلنۍ کې په سخت کارونه پيل کړل. بزگري، اسونه څرول، څوکيداري، د خلکو ډوډۍ پخول، جواليتوب او نور ډېر شاقه کارونه يې په کم عمر کې وکړل.

د ژوند له ډېرو خوږو محروميت د نوموړي په آثارو کې په خورا څرگند ډول تر سترگو کېږي؛ خو که ووايو، چې د ژوند ټولو ستونزو د هغه مخه و نشوای نيولای؛ نو مبالغه به مو نه وي کړي. هغه ددې ترڅنگ چې په نانوایۍ کې يې کار کاوه، د خپل مالک کتابتون ته يې هم لاسرسی پيدا کړ او ډېری کتابونه يې ولوستل. ويل کېږي، د نانوایۍ خاوند په گورکي کې ځانگړی استعداد لیده؛ نو ځکه يې ورته اجازه ورکړه چې له کتابونو يې استفاده وکړي او نوموړی يې تعليم ته ډېر وهڅاوه.

وروسته يې پوهنتون ته هم لاره ومونده او د وخت له نامتو ليکوالو سره اشنا شو. د ژوند دې ټولو تجربو له نوموړي يو ښه ليکوال جوړ کړ او د "په ژورو کې، مور، يواځيتوب، توپان د مرغه، زما پوهنځی، د مني يوه شپه، د لمر بچيان، اعتراف، زما خاطرې او ..." په څېر مشهور آثار تخليق کړل.

له بې سارو ادبي پنځونو وروسته "گورکي" په "۱۹۳۵م" کال کې د "۶۸" کلونو په عمر ومړ. البته ويل کېږي، چې مخالفينو يې زهر ورکړي وو.

ويناوې

- مور او پلار يواځيني خلک دي، چې د خپلو خدمتونو په مقابل کې د مننې تمه نه لري.
- يو ښه معلم، په ورته وخت کې يو ښه شاگرد هم وي.
- کله چې له خپلې دندې سره مينه ولري، کار ساعت تېري (تفريح) وي.
- د دولت له گټلو څخه يې ساتل گران دي.
- ډېر کله چې انسانان په شخړه کې د حقيقت د کشف پر ځای د هغو پټولو لپاره وي.

د غازي امان الله خان کارنامې

څېړنه - رياض مقامزی

يادونه: دا د يوې څېړنيزې مقالې اساسي برخه ده، چې بشپړه مقاله يې تېر کال (۱۳۹۹ل) د ولسمشرۍ ماڼۍ لخوا د مقالو په يوه معتبره ټولگه کې هم چاپ شوې/خپره شوې ده.

پېژندنه

غازي امان الله د امير حبيب الله خان دويم زوی دی. نوموړی په (۱۳۰۹ل. - ۱۳۹۱ز) کال دې نړۍ ته سترگې پرانيستې. د نوموړي په روزنه کې د هغه مور لوی لاس درلود. مور يې د شاغاسي خوشدل خان لور او د بارکزيو په لوی ټبر پورې تړلې وه. (۳:۲)

لومړنۍ زده کړې يې په شاهي دربار کې ترسره کړې او بيا يې نورې زده کړې په حربي مدرسه (حربي ښوونځي) کې ترسره کړې. په پوځي زده کړو کې يې ځانگړی ښوونکی هم درلود چې محمود سامي پاشاه نومېده. امان الله خان د خپل پلار په دربار کې زيات محبوبيت درلود.

ښاغلی محمد آصف شينواری په خپله يوه مقاله کې د نوموړي د زده کړو په اړه دا کرښې کښلي دي: ((کله چې امان الله خان خپل ښي او کين لاس وپېژاند پر دې وپوهېد، چې پلار يې پر افغانستان باندې د انگرېزانو په گټه حکمراني کوي. امان الله خان په همداسې يوه روحيه ښوونځي ته ولېږل شو او ددې تر څنگ يې د وخت له مشهورو او پېژندل شويو ښوونکيو او استادانو نه زده کړې تر لاسه کړې او ملي بدبختيو ته په څيرنه د وطن د پرمختگ او سوکالی هيلې ورسره پيدا شوې.)) (۳:۲، ۳)

امير حبيب الله خان د (۱۹۱۹م) کال د فبرورۍ په ۲۱مه نېټه د لغمان په کله گوش کې ووژل شو. يو روايت دا دی، چې دغه وژنه سياسي او په نهايت کې د مشروطه غوښتونکو د يوې پټې کړۍ کار و. (۶:۱۵)

افغان تاريخپوه مير غلام محمد غبار په ((افغانستان در مسير تاريخ)) کې ليکي: ((د فبرورۍ پر ۲۴مه، د کابل خلک او د پلازمېنې لښکر د مرادخانې ميدان کې راغونډ شوي وو. امير امان الله خان په داسې حال کې د خلکو گڼې گونې ته ننوت، چې توره يې پر ډډې راڅپېدله. همدلته يې مشهوره او تاريخي وينا وکړه. هغه د افغانستان بهرنۍ خپلواکي او په هېواد کې دننه د فردي آزادۍ اعلان وکړ.))

پاچا امان الله خان د خپلې اوږدې وينا په پای کې برتانوي نماينده حافظ سيف الله ته مخ واوره او په نرمه يې ورته وويل: ((اوو سفيره! ته پوه شوې چې ما څه وويل؟)) هغه ځواب ورکړ: ((هو، زه پوه شوم.)) (۶:۱۹)

کله چې امير امان الله خان په (۲۷) کلنۍ کې واک ته ورسېد، د خپل عصري مفکورې له مخې يې غوښتل چې افغانستان د پرمختگ لوړو پوړيو ته ورسوي. غوښتل يې افغانان د نړۍ له پرمختگه خبر او له نړېوالو سره سيال کړي. نوموړي ويل: ((زه غواړم چې په يوه بشپړ خپلواک هېواد کې خپلواک مشر وم.)) (۴:۱۴)

غازي په (۱۹۲۹م) کال له پاچاهۍ گوښه او خپل ورور عنايت الله خان يې خپل ځايناستی وټاکه، خو دا داسې وخت و، چې حبيب الله کلکاني ارگ محاصره کړی و. نوموړي د خپل ژوند وروستي کلونه په ايتاليا کې له خپلو شپږو اولادونو او مېرمنې سره په ډېره بې وسۍ کې تېر کړ. په (۱۹۶۰ز) کال کې امان الله خان ته د ځيگر ناروغي پيدا شوه. د درملنې په موخه سويسرلينډ ته ولېږدول شو. بالآخره د (۱۹۶۰ز) کال د اپرېل په (۲۵) نېټه له دې فاني نړۍ رحلت وکړ. (۳:۱۳)

لاسته راوړنې

کله چې په افغانستان کې د پرمختګ، تغیر او ترقۍ خبرې کېږي، ورسره سم د غازي امان الله خان نوم هم اخیستل کېږي. غازي چې کله واک ته ورسېد پوه شو، چې له یووالي او ملت جوړونې پرته نه شي کولی خپله آزادي وساتي. نو په ډېره ځیرکتیا یې خلک یووالي ته راوبلل. ویې ویل: ((تاسې تاجک، اوزبک او پښتانه نه یئ، تاسې ټول افغانان یئ. مور بېل - بېل تېرونه یو خو یو ملت یو.)) (۱۶:۴)

که پورتنۍ وینا ته ځیر شو، نو تر ټولو غوره کارنامه ده او داسې ویناوې د قوي سیاستپ نمایندګه گي کوي. د امانی دورې لاسته راوړنې خورا ډېرې دي نو زه یې یوازې په درېیو برخو (معارف، مطبوعات، اقتصاد او د ښځو ټولنیز موقف) بحث کوم.

۱. معارف

که څه هم د افغانستان د عصري پوهنې بنسټ په کابل کې د حبیبې ښوونځي په پرانستلو سره ایښودل شوی و. خو امان الله خان عصري پوهنه ښه پراخه کړه. پوهنه د پخوا په څېر وړیا او لومړنۍ زده د اساسي قانون له مخې جبرې کړه. په دې برخه کې خورا ډېرې پیسې لگېدلې او د پوهنې بودیجه د حربې وزارت او دربار نه وروسته په درېیمه درجه کې وه. (۶: ۵۰)

په (۱۹۲۲ز) کال کې د لومړي ځل لپاره د معارف وزارت تاسیس شو او سردار محمد سلیمان خان د ښوونې وزارت وزیر وټاکل شو. (۲۷:۷)

ځینې ځوانان د لوړو زده کړو لپاره بهرنیو هېوادونو ته ولېږل شول او په کابل کې د ښوونې او روزنې د کیفیت د ښه والي او پرمختګ لپاره کتابخانه جوړه شوه. (۵:۷)

په کابل کې د پنځو یا شپږو تنو له لورې د (مقدس ملي) په نوم کتابخانه جوړه شوه. یادو کسانو له خپلو کورونو کتابونه ټول کړل او کتابتون یې جوړ کړ. د رخصتو په ورځو کې به خلک د مطالعې لپاره همدې کتابتون ته ورتلل او مطالعه به یې کوله. (۷: ۲۸)

ځوان پاچا د (۱۹۲۲ز) او (۱۹۲۴ز) کلونو ترمنځ یوازې په کابل کې ۲۲ ښوونځي جوړ کړل. او د قانون له مخې لومړنۍ زده کړې په هر افغان (ښځه او نر) جبري و. (۳: ۱۳۴)

تر (۱۹۲۷ز) کال د ابتدايي زده کړو د زده کوونکو شمېر (۵۱۰۰۰) تنو ته لوړ شو. او په لیسو او مسلکي مرکزونو کې (۳۰۰۰) تنو زده کړې کولې. له (۱۹۲۳ز) کال نه تر (۱۹۲۷ز) پورې (۱۳۳) عنوانه تدریسي کتابونه طبع شول. او د معارف مطبعه هم په همدې کلونو کې تاسیس شوه. (۱: ۱۷)

په لنډه توګه ویلی شو، چې معارف په امانی دوره کې خورا زیات پرمختګ وکړ. له زده کړو سره د شاه او ملکې دومره مینه وه چې آن د سواد د زده کړې په کورسونو کې به دوی خپله تدریس کاوه. (۳: ۱۳۸)

۲. اقتصاد

په اقتصادي برخه کې د غازي کړنې او اقدامات هم د هېرولو نه دي. په (۱۹۲۰ز) کال کې یې د لومړي ځل لپاره جنسي مالیات او تادیات له منځه یوړل او د جنس پر ځای یې نقدي مالیه وضعه کړه. همدارنګه یې کاغذي پیسې هم چاپ کړې. (۳: ۱۸۵) د اصلاحاتو په لړ کې د هېواد د عایداتو کچه له ۸۰ میلیونو څخه ۱۸۰ میلیونو ته پورته شو. د عایداتو دغه زیاتوالی په دې ډول و. د صکوکو له حصول څخه ۱۰ میلیون، د ځمکو له مالیاتو څخه ۸۰ میلیون، له ګمرکي مالیاتو څخه ۴۰ میلیون، د څارویو له مالیاتو څخه ۲۵ میلیون او متفرقه عوایدو څخه ۲۵ میلیون روپۍ ترلاسه شوې وې. (۳: ۱۸۶)

په (۱۹۲۲ز) کال کې د صنایعو د تشویق قانون وضعه شو، چې له مخې یې اغېزناک گامونه پورته شول. په هېواد کې د تېلفون د مزو غځول ترسره شول، د موټرو د ترمیم، پرزه جوړولو، صابون، عطریاتو، تار جوړولو، رخت اوبدلو، ترکاني او د یخ فابریکې جوړې شوې. په ننگرهار، پغمان او کابل کې د برېښنا شبکو د جوړولو کار پیل شو، چې ورسره د گوگردو، خرمنو، باروتو او سمټ جوړولو فابریکو ته برېښنا ورسول شوه. له پنبې څخه د غوړو ایستلو ماشینونه په هرات، کندهار او مزار کې جوړ شول. (۳: ۱۸۷)

د شاه په دوره کې د کرهڼې د پرمختگ لپاره هم قوانین تر بحث لاندې ونيول شول. په لومړي سر کې د دهقانانو څخه د مامورینو د معاش اجرا کول د غلې په ذریعه له منځه یووړ. د ملکانو او پیرانو قلنگونه چې له بزرگانو څخه یې په زور اخیستل، ختم کړل. د کرهڼې د ودې لپاره یې د اوبو بندونه جوړل کړل. د کنړ ولایت د اسمار، پکتیا او نورستان د ځنگلونو د چارو د تنظیم په خاطر ځانگړي تدابیر ونيول شول. د جېواناتو د روزنې لپاره یې هم اقدامات ترسره کړل. تر څو د هېواد په ناخالصو محصولاتو زیاتوالی راشي. (۳: ۱۸۸)

۳. مطبوعات

د غازي امان الله خان نږدې ملگري شاعران، لیکوال، ژرنالیستان او یا فرهنگیان وو. نو ځکه خو په امانی دوره کې مطبوعاتو ځانگړې پرمختگ وکړ. د خپلواکۍ په لومړي کال کې د مطبوعاتو لومړنی قانون په هېواد کې پلی شو. چې له مخې یې مطبوعاتو ته ځانگړې آزادي ور په برخه شوه. د همدې نظامنامې په اساس زموږ هېواد گڼ شمېر دولتي او خپلواکو رسنیو څښتن شو. (۳: ۳۶)

غازي وايي: ((د آزادی یوه خوږه ثمره دا ده، چې تاسې عالمان، فاضلان، مشایخ، وکیلان او د ملت عزتمند او مخور زما په حضور کې حاضرېږئ او خپل اندونه او فکرونه په آزاده توگه بیانولی شئ.)) (۲: ۱۶)

له پورتنۍ وینا څخه معلومېږي چې د خپلواکۍ اتل غازي امان الله خان د بیان او مطبوعاتو آزادی ته په بشپړه توگه ژمن و.

انیس لومړنی آزاده جریده وه، چې د غلام محی الدین انیس په هلو ځلو او مدیریت په (۱۳۰۶ل) کال د ثور د میاشتمې په پنځلسمه نېټه په کابل کې چاپ شوه. (۳: ۳۷)

افغان ورځپاڼه د (۱۲۹۹ل) کال د سرطان په ۱۴ نېټه په کابل کې له پیل څخه د ورځپاڼې په ډول د محمد خان کندهاري او ورپسې د پاینده محمد خان فرحت په مدیریت خپره شوه. (۳: ۳۹)

همدارنگه ((نسیم سحر))، ((نوروز)) او ((پشتون ژغ)) هغه نور درې پنځلس ورځنۍ جریدې او مجلې وې، چې په دې دوره کې خپرېدې. (۳: ۳۹)

د راډیو ودانۍ د هغه وخت په یو ډېر ښکلي ځای کې موقعیت درلود. چې ((کوټی لندن)) ورته ویل کېده. په هغه وخت کې د لومړي ځل لپاره پخپله د امان الله خان په هدایت لومړی دېرش او بیا زر پایې وړې بطری لرونکي راډیوگانې هېواد ته راوړل شوې او په خلکو ووېشل شول. (۵: ۳) امان افغان، ارشاد النسوان، افغان، حقیقت، ابلاغ او ثروت هغه جریدې او مجلې وې چې په کابل کې خپرېدې. ددې ترڅنگ اتحاد مشرقي، ستاره افغان، غازي، اتفاق اسلام، اتحاد اسلام (بیدار)، طلوع افغان او اصلاح هغه جریدې او اوونیزې وې چې په ولایتو کې خپرېدل. تر څنگ یې ځینې ځانگړي تخصصي خپرونې هم وې. چې معرف افغان، آئینه عرفان، مکتب او ځینې نور د یادولو وړ دي. (۳: ۴۰-۴۷) باید ووايم، چې د امانی دورې د پرمختگونه په دې جزوي برخې بحث داسې مثال لري لکه له سمندر د یوې څاڅکې را اخیستل. په دې هیله چې زموږ ځوان لیکوال او څېړونکي دې برخې ته ځانگړې پاملرنه وکړي.

د امریکا ولسمشر "جان ایف کنيډي" څنگه ووژل شو؟

د امریکا په تاریخ کې یوه لویه معما چې تر اوسه یې په اړه مختلفې نظریې ورکول کېږي، ددې هېواد د ولسمشر د ترور پېښه ده. ددې واقعي په اړه مختلفې انګېرنې موجودې دي؛ خو موږ هڅه کړې ده، چې په دې لیکنه کې ددې ورځې بشپړ جزئیات له موثقیو سرچینو څخه په اخیستنې چمتو کړو. تاسو به پوه شئ، چې "کنيډي" څنگه، کله او چرته ووژل شو.

کنيډي څوک دی؟

کنيډي د امریکا په تاریخ کې لومړنی ولسمشر دی، چې د "تر ټولو محبوب ولسمشر" لقب یې گټلی دی. د نوموړي بشپړ نوم "جان فیترجرالد کنيډي - John Fitzgerald Kennedy" دی. هغه د امریکا پنځه دېرشم "۳۵" ولسمشر و. له څو کاله ولسمشرۍ وروسته د یوې پېښې په ترڅ کې ووژل شو. د یادونې وړ ده، چې د وژل کېدو په وخت کې "۴۶" کلن و.

جان ایف کنيډي څنگه ووژل شول؟

که څه هم ولسمشر کنيډي ډېری مخالفین لرل او ټولو هڅه کوله، چې نوموړی په یو نه یو ډول بدنام کړي. ځینو یې کمونیست باله او ځینو نورو پرې د مسلمانېدو تاپې لگولې؛ خو د وژنې په ورځ یې نږدې ټوله امریکا د درنې چوپتیا حالت ته لاړه.

نوموړی په هغه ورځ "۱۹۶۳م، نومبر، ۲۲مه" له خپلې مېرمنې "ژاکلین" سره په تګیزاس کې و. کنيډي په موټر کې د زرگونو خلکو ترمنځ تېرېده، چې ناڅاپه د سر په وروستۍ برخه یې مرمۍ ولگېده او څو دقیقې وروسته ومړ.

د نوموړي د وژنې په تور "لي هاروي اسوالډ - Lee Harvey Oswald" ونيول شو. دوه ورځې وروسته، چې له نوموړي سره پولیس هم وو، د "جک روبي - Jack Ruby" لخوا هغه (قاتل) هم ووژل شو او په دې توګه د امریکا د تاریخ یوه لویه معما ناحله پاتې شوه.

په تېره نیمه پېړۍ کې د "کنيډي" د وژنې په تړاو بېلابېلې نظریې ورکړل شوي دي، چې اکثریتو کې دا پېښه یوه لویه توطیه بلل شوې ده؛ خو ددې پېښې د څېړنې د رسمي کمېټې په "۸۸۹" مخیز راپور کې داسې کوم څه نه دي ویل شوي او هغوی ویلي، چې دا کار "لي هاروي اسوالډ" په یواځې ځان کړی دی. په هر حال؛ دا پېښه تر اوسه هم اکثره امریکایانو ته یوه معما ده. راځئ، چې په دې برخه کې ددې وژنې دقیقه په دقیقه حال وڅارو.

د ورځې ۱۱:۳۰ یوولس نیمې بجې

هغه الوتکه چې ولسمشر کنيډي او مېرمنه یې ژاکلین کنيډي پکې سپاره وو د "دالاس" په "لاوفیلډ" هوايي ډګر کې ښکته کېږي او ګڼ شمېر خلک یې استقبال کوي؛ مګر د الوتکې له کېناستو درې ساعته وړاندې قاتل له یو دوربین لرونکي وسلې سره - چې په کاغذونو او اخبارونو کې یې بېچلۍ و - په یوه ودانۍ کې ځای پر ځای کېږي. همکار یې ترې پوښتي، چې په لاس کې دې څه دي؟ هغه ځواب ورکوي: "څه نه دي؛ پرده ده."

د ورځې ۱۱:۴۵

ولسمشر او مېرمنه یې چې د تیګزاس ایالت ښاروال "جان کانلي" او مېرمنه یې "تیلی" هم ملتیا کوي، د سرخلاصو موټرونو په یوه کاروان کې د زرگونو خلکو ترمنځ تېرېږي.

د راپورونو له مخې د مني په هغه لمړینه ورځ کې شاوخوا "۱۴۰" زره خلکو له سهاره قطارونه جوړ کړي وو تر څو خپل ولسمشر ته لاسونه وخوروي او احترام يې وکړي.

د غرمې ۱۲:۰۰

د غرمې دولس بجې وې، چې د ولسمشر کاروان د "دالاس" ښار مرکز ته رسېږي. څو دقیقې وروسته ښاروال "کانلي" ولسمشر ته مخ اړوي او ورته وايي "نور نه شی ویلای، چې دالاس پر تاسو مټین نه دی." (د دالاس خلک له تاسو سره مینه نه لري.)

د ماسپینین "۱۲:۳۰"

په داسې حال کې چې د ولسمشر موټر یز کاروان په دالاس ښار کې د ډیلي پلازا احاطې ته ور داخل شوی وو او ولسمشر خپلو هېوادوالو ته لاس ښوراوه، د لومړنۍ مرمۍ څړیکه یې په خپل "ستون فقرات" کې حس کړه. په څو شېبو کې دویمه مرمۍ د ولسمشر د سر په کوپړۍ لگېږي. درېیمه گولۍ د ښاروال کانلي پر بدن لگېږي؛ خو نوموړی له دې پېښې روغ وځي. شاید په دې شېبه کې به یې فکر کړی وي، چې د مینې او نفرت ترمنځ واټن څومره لنډ دی.

د ستاین بیک لنډ ژوندلیک

د امریکا د هغو لیکوالو له ډلې چې د نوبل جایزه یې گټلې ده، یو هم "ستاین بیک" دی. که څه هم امریکایي کره کتونکي خورا سخت پرنسپونه او اصول لري؛ خو نوموړی ددوی د سختو پرنسپونو له دایرې وتلی دی او د امریکایي لیکوالو د پنځو لویو ستورو په منځ کې یې ځای خپل کړی دی. مور په دې لیکنه کې د نوموړي پر ژوند او فن لنډې خبرې لرو.

ستاین بیک څوک دی؟

ددې ستر امریکایي لیکوال بشپړ نوم جان ستاین بیک "John Steinbeck" دی. بیک په "۱۹۰۲ز" کال کې د امریکا، کالیفورنیا ایالت په سالیانس سیمه کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستې. دا چې کورنۍ یې بېوزله وه؛ نو بیک په ځوانۍ کې شاقه کارونه هم کړي دي. خو بیا هم وتوانېد چې پوهنتون ولولي. سرايواني، بزگري، خبریالي او ځینې نور کارونه دي، چې نوموړي په ځوانۍ کې ترسره کول. خو دې سختو کارونو او ژوند نوموړی هېڅکله ناهیلې نه کړ، تر دې چې "۱۷" جایزې او مډالونه یې وگټلې. همدارنگه په ۶۰ کلنۍ کې یې د نوبل ارزښتناکه جایزه هم ترلاسه کړه.

د ادب ډگر ته هم مستقیمه نه دی راغلی. لومړی د ژورنالېزم او بیا د ادب دایرې ته داخل شو. لومړی یې څو کیسې او داستانونه خپاره کړي وو؛ خو شهرت یې هله پیدا کړ، کله چې یې د "تورتیلافلېټ ښار مېنه" رومان خپور کړ. دا اثر یې دومره مشهور شو، چې یو فلم پرې جوړ او خپور شو. خو خبره په دې ځای نه ختمېږي، له دې وروسته دا فلم د غوره فلمونو په ډله کې هم راغی. همداسې له نورو داستانونو یې هم فلمونه جوړ شول. د مشهورو آثارو په ډله کې یې د مرغلره، ډوبه شوې سپورمې، شکمنه جگړه، د غوسې وړې، په زړه پورې پنجشنبه او ... ځینې نور د یادولو وړ دي.

ستاین بیک له گڼو گټورو ادبي فعالیتونو او لاسته راوړنو وروسته په "۱۹۶۸ز" کال کې ومړ.

د ستاین بیک غوره ویناوې

- د خپل کوبنښ او تلاش مریدان شی، نه د امید او هیلو.
- جگړه د انسان د ناکامۍ نښه ده.
- انسان یوازینی ژوی دی، چې په خپله ځان ته دام رډي.
- زړښت په کال نه دی، په حال دی.
- کله چې له ستونزو سره لاس او گربوان وې او یا اړ وې، نو د مرستې لپاره بېوزلو خلکو ته ورځه. یوازې دوی دي چې تاسره کومک وکړي.
- هېڅوک هم نصیحت نه خوښوي، یوازې همکاري غواړي.

د بنجامین لنډ ژوندلیک

د بعضی هېوادونو پر پیسو د ځینو مخورو شخصیتونو انځورونه وي او ددې معنا دا ده، چې یاد کس خپل هېواد، ولس، نړۍ او یا بشریت ته لوی خدمتونه کړي دي.

یو له دې کسانو څخه "بنجامین" دی، چې د امریکایي ډالرو پر سلگون لویونو (نوټونو) یې انځور چاپ شوی دی. تاسو به په دې لیکنه کې نوموړی په بشپړ ډول وپېژنئ.

د فرانکلین لنډ ژوندلیک

د امریکا ددې پیاوړي لیکوال، سیاست مدار، طبیعت پېژندونکي او مخترع بشپړ نوم "بنجامین فرانکلین" دی. نوموړی د "۱۷۰۶ز" کال د جنورۍ په اوولسمه نېټه په بوستون سیمه کې وزېږېد.

بنجامین د امریکا متحدا ایالاتو له بنسټ ایښودونکو څخه شمېرل کېږي. د نوموړي پلار "فرانکلین نومېده. یو مخترع انسان و، چې پخپل وخت کې یې صابون او شمع تولید/کشف کړي وو. بنجامین د خپل پلار لسم زوی او پنځلسم اولاد و. نوموړي له ماشومتوبه د علمي، مذهبي او ادبي کتابونه له لوستلو سره لېوالتیا لرله او د مطالعې له خزاینې یې ډېر څه ترلاسه کړي وو.

بنجامین یو څه موده د خپل ناسکه ورور "جیمز فرانکلین" په چاپخونه کې کار وکړ او د لومړي ځل لپاره یې په "۱۷۲۲" کال کې "۱۴" کوچني او طنزیه مقالې په ورځپاڼه کې خپرې کړې؛ خو په همدې کال کې د یوې جنجالي مقالې له کبله ورځپاڼه له خپرېدو منع شوه او جیمز چې د ورځپاڼې مسول پر یوه میاشت زندان محکوم شو. په دې توګه د ورځپاڼې مسولیت بنجامین ته ور تر غاړې ووت.

نوموړي د چاپ په برخه کې خورا ډېر کار وکړ او خورا ډېر کتابونه یې خپاره کړل. له همدې امله یې د کتابت او مطبوعاتو په برخه کې ښه نوم ترلاسه کړ.

هغه د خپل ژوند په اوږدو کې ټولنیزو او د خیر ښېګڼې عمومي فعالیتونو ته هم مخه کړه. د ښارونو پاکوالي، روښنایي، د مکتبونو تشکیلاتي نظام، کتابخانو او نورو برخو کې د نوښتونو او فعالیتونو له کبله ډېر شهرت وموند.

بنجامین فرانکلین په "۱۷۴۸ز" کال کې خپله انتشاراتي موسسه ترک کړه او په "۱۷۵۰ز" کې د پنسلوانیا د پارلمان غړی شو. د یو فعال ادبي، سیاسي او مخترع شخصیت په توګه یې په بېلابېلو برخو کې تر ګڼو لاسته راوړنو وروسته په "۱۷۹۰ز" کال کې له دې نړۍ سترګې پټې کړې.

لانگ فيلو وپېژنئ!

د نړۍ او په ځانگړې توگه د نوموتو امريکايي شاعرانو/ليکوالو په قطار کې لانگ فيلو هم د يوه خاص مقام/ځای خاوند دی. تاسو به په دې ليکنه کې د نوموړي په اړه مختصر خو مهم معلومات ولولئ.

د لانگ فيلو لنډ ژوندليک

د امريکا ددې منلي شاعر/ليکوال بشپړ نوم "هينري واډزورس لانگفيلو - Henry Wadsworth Longfellow" دی. نوموړي په "۱۸۰۷" زيږديز کال، د مين ايالت په پورټلينډ سيمه کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستلې. دا چې لانگ فيلو له يوې بډايې کورنۍ سره تړاو درلود، نو منظمې زدکړې يې وکړې. په "بوډن" کالج کې تر زده کړو وروسته اروپا ته د زده کړو او سياحت لپاره لاړ. هلته له درې کلونو (۱۸۲۶ - ۱۸۲۹ز) تېرولو وروسته بېرته خپل هېواد ته راغی او په "بوډن" کالج کې يې د استادۍ دنده واخيسته.

ده د استادۍ پر مهال واده هم وکړ او له پنځه کاله تدریس وروسته بېرته اروپا ته ولاړ. په ورته وخت کې يې مېرمنه په امريکا کې مړه شوه. فيلو بېرته امريکا ته راغی او په هارډوارډ پوهنتون کې تدریس شروع کړ.

خپلو محصلينو ته يې د اروپايي شاعرۍ په نوم کتاب تأليف کړ، چې په اروپا کې يې هم لوستونکي لرل. که څه هم نوموړي خورې وړې مقالې، خپل خاطرات، ډرامې او نور آثار خپاره کړي وو؛ خو اصلاً د نوموړي شاعرۍ ډېر مينه وال پيدا کړل او فيلو يې د شهرت تر پورې ورساوه. لومړنۍ شعري ټولگه يې "د شپې غرونه" نومېږي او ددې ترڅنگ ايوانجلين، د لارې د غاړې ميلستون او د هايواوا ترانې يې هم د شعري ټولگو نومونه دي. بايد ووايو، چې هېڅ بل امريکايي شاعر پخپل ژوند کې د لانگفيلو په اندازې نه دی نازول/ستايل شوی.

له گڼو ادبي او هنري لاسته راوړنو وروسته نوموړی په "۱۸۸۲ز" کال کې د پنځه اويا کلونو په عمر ومړ.

د شعر يوه بېلگه

د "لانگ فيلو" پر ژوند خو به تر يره بريده پوه شوي يئ. په دې برخه کې به د نوموړي يو شعر هم ولولو، چې د "گټه او تاوان" تر عنوان لاندې نوموتې ليکوال/شاعر عبدالباري جهاني ژباړلی دی.

چې يوازې مې يو ځان يو مې گربوان وي
راسره فکر د گټې او تاوان وي
وايم څه شی مې بايللي، څه گټلي
لر به پاتې ځای د فخر په ميدان وي
زه پوهېرم څومره ورځې مې کړې تېرې
په بې ځايه پاڅېدلو گرځېدلو
لکه غشی چې په بڼه نيت وي وار شوی
خطا شوی پر هدف له لگېدلو
مگر څوک به دومره زړه وکړي چې ټول کړي
د ژوندون د لارې گټې تاوانونه
څوک خبر دي، بری کوم دی، ماتې کومه
تل په جزر پسې راشي لوی موجونه

د گویتة لنډ ژوندلیک

د نړۍ د مشهور څېرو په لړ کې به نن المانی لیکوال او فیلسوف گویتة وپېژنئ. نوموړي د ښه استعداد ترڅنګ جذابه څېره هم لرله. ویل کېږي، آن یو ځل ځینو کسانو د خپلو زړو عقیدو پر اساس پرې د خدایگوټي گومان کړی و. په هر حال؛ په دې لیکنه کې به د نوموړي پر ژوند، فن، ویناوو او شعر پوه شئ.

پېژندنه

د المان ددې پیاوړي فلسفي شاعر، لیکوال، څېړونکي او انځورگر بشپړ نوم "Johann Wolfgang von Goethe" دی؛ خو اکثریت خلک یې د گویتة/گویتة په نوم پېژني. دی د "۱۷۴۹ز" کال د اګسټ پر اته ویشتمه نېټه د آلمان (جرمني) په فرانکفورت ښار کې زېږېدلی دی. د نوموړي کورنۍ په طبقاتي لحاظ اشرافه وه او پلار یې په شاهي دربار کې وظیفه ترسره کوله.

دا چې د گویتة کورنۍ شتمنه وه؛ نو د ښوونځي له دورې وروسته یې د حقوقو زدکړه پیل کړه. په دې وخت کې یې عمر شپاړلس کاله و. د زده کړو په جریان کې یې له فلسفې او ادبیاتو سره مینه پیدا شوه؛ خو د حقوقو زدکړه یې بشپړه کړه. له حقوقو سره - سره یې د معمارۍ او نقاشۍ په برخو کې هم کار وکړ. د گویتة طبیعت داسې و، چې په یوه دنده کې به تنګېده؛ نو له همدې امله یې په سوداګرۍ، ښوونه روزنه، معمارۍ، انځورګرۍ، طب، سوداګرۍ او نورو بېلابېلو برخونو کې فعالیتونه وکړل؛ مګر په وروستیو کې وتوانېد چې ادبیاتو او انځورګرۍ ته وقف شي.

د نوموړي په اړه بله جالبه دا ده، چې په ډېرو ژبو پوهېده. پر الماني، لاتیني، انګلیسي، یوناني او فرانسوي ژبو برلاسی و. همدارنګه په قرآنکریم یې هم څېړنې کړي دي او د اسلام او حضرت محمد "ص" په اړه یې ښه نظر درلود.

د ځینو مشهورو آثارو نومونه یې عبارت دي له: شرقي دېوان، د مرو نڅا، فاولسټ، د یوې پاکې اروا اعتراف، د ایتالیا سفرنامه او ...

د نړۍ دا ستر لیکوال او شخصیت له گڼو لاسته راوړنو وروسته په "۱۸۳۲ز" کال کې د "۸۳" کالو په عمر ومړ.

ویناوې

- خبرې کول اړتیا ده؛ خو غور نیول هنر دی.
- خدایه! هنر څومره لوړ او ژوند څومره لنډ دی.
- په ځوانۍ کې مور مشکلاتو پسې ګرځو او په زړښت کې ستونزې مور پسې ګرځي.
- د انسان لومړنۍ دنده هڅه ده.
- د مینې په کار کې مور ټول یو شان کم عقل یو.
- هغه شی، چې ډېره رڼا لري، ژور سیوری هم لري.
- خپل راتلونکي ته تصمیم ونیسه، هڅه ورته وکړه او هیله ورته لره؛ خو د راتلونکي لپاره ژوند مه کوه.
- ما پخپل زېږېدو کې رول نه درلود او نه به یې په مرګ کې ولرم.
- زما صلاحیت فقط په ژوند کې دی.

د شعر یوه بېلګه

له څه پیدا شولو مور؟

له مينې

څه ډول رنگ بایلو؟

بې مينې

څه شی مو په بره بیایي؟

مینه

مینه په څه پیدا کېږي؟

په مینه

زموږ د اوشکو سبب څه وي؟

مینه

په کوم چلند له انسانان یادېږو؟

په مینه

د برودسکي لنډ ژوندليک

که څه هم د نړيوالو ادبياتو اسمان ډېر لوی دی؛ مگر ډېر کم خلک پر دې توانېږي، چې د خپل زحمت ستوري پکې وځلوي. له دې لږو خلکو يو هم برودسکي دی. تاسو به په دې ليکنه کې د نوموړي په اړه مهم معلومات ولولئ.

د برودسکي لنډ ژوندليک

د روسيې ددې پياوړي شاعر/ليکوال بشپړ نوم ايوسيف برودسکي "Iosif Brodsky" دی، چې په "۱۹۴۰ز" کال کې زېږېدلی. دی له يوې لوستې جوړې پيدا شو، په دې معنا چې مور يې د محاسبه کوونکې په توگه دنده درلوده او پلار يې عکاس/خبريال و. ماشومتوب يې د غربي، مایوسی او سختیو داستان لري. ځکه دا وخت ددوی ښار "لېننگراد" د جگړې او کلابندۍ خاطرې لرلې؛ خو نوموړي هېڅکله زده کړو ته شا نه کړه او تل به يې د وخت د لویو ليکوالو کتابونه/شعرونه مطالعه کول. چې وروسته د يو لوی او عالي شاعر په توگه څرگند شو او ډېر شمېر اشعار يې وليکل. له گڼو ادبي هڅو وروسته په "۱۹۹۶ز" کال کې د امريکا متحده ايالاتو په نيويارک ښار کې ومړ.

د برودسکي په اړه نور مهم ټکي

- په څلورويشت کلنۍ کې حکومت ونيوه او له هېواده يې تبعيد کړ. دا ځکه چې نوموړي پخپلو اشعارو کې پر حکومت/چارواکو نيوکې کړې وې.
- په ماشومتوب کې يې د زده کړ ترڅنگ کار هم کاوه، ترڅو خپل مصارف پوره کړي.
- شاوخوا شپاړلس کلن و، چې شعر ډوله ليکنې يې وکړې.
- نوموړي د روسيې له مشهورې شاعرې "اناکماتووا" څخه د شعر په اړه زدکړې وکړې.
- د پنځم روسي ليکوال په توگه يې په "۱۹۸۷ز" کال کې د نوبل جايزه ترلاسه کړه.
- د برودسکي مړينه د زړه د سکتې له امله وه.
- برودسکي د شاعرۍ ترڅنگ ژباړې هم کولې.
- د نوموړي کورنۍ يهودی وه.

د شعر بېلگه

په دې فکر کې يم
چې زما توري او کلمې به مړه شي
او وخت به په فاتحانه خندا
زما غمجن زحمت د مرگ تر پورې بدرگه کوي ...

د اليوت لنډ ژوندليک

د نړيوالو ادبياتو په فهرست کې د "اليوت" نوم هم خورا روښانه دی. مور پدې ليکنه کې تاسو د اليوت د پېژندنې، آثارو او ويناوو په اړه معلومات درکوو. د ليکنې تر پايه به يې په ښه شکل وپېژنئ.

د اليوت لنډ ژوندليک

د نړيوالو او په ځانگړې توگه د انگلېسي ادبياتو ددې نامتو کره کتونکي او ليکوال پوره نوم توماس اليوت "T.S Eliot" دی. نوموړی په "۱۸۸۸ز" کال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې وزېږېد. کورنۍ يې شتمنه وه؛ پلار يې سوداگر او مور يې هم يوه لوستې مېرمن وه. اليوت د خپلو همعصرو نورو ليکوالو په پرته ډېرې زدکړې کړې وې. په سمېټ اکاډمۍ، هارډوارډ، اکسفورډ او سوربن پوهنتونونو کې د دوکتورا تر کچې لوړې زدکړې وکړې. د خپل ژوند په اوږدو کې يې بېلابېل مهم ادبي آثارو وپنځول، تر دې چې په شپېته کلنۍ کې يې د ادبياتو د نوبل جايزه هم ترلاسه کړه. مهم آثار يې عبارت دي له: ويجاړ وطن، د يوې عيسوۍ ټولنې فکر، يو مجهول مدير، جنایت په کليسا کې، د پردیو خدايانو په لټه کې، د کره کتنې پولې او ځينې نور ... له بريالي ادبي ژوند وروسته په "۱۹۶۵ز" کال کې ومړ. د نوموړي له وصيت سره سم يې مړی وسوځول شو. د مرگ علت تر ډېره د سيگرېټو څکول او د لندن ناپاکه هوا بلل کېږي.

نور مهم معلومات

- پنځه ويشت کلن و، چې انگلستان ته ولاړ او د هماغه ځای تابعيت يې واخست. همدارنگه خپل مذهب يې هم بدل کړ.
- په انگلېسي، فرانسوي، لاتيني او يوناني ژبو برلاسی و.
- يو ځل ورته هارډوارډ پوهنتون د استادۍ وړاندیز وکړ؛ خو ويې نه مانه.
- شاعري او کره کتنه د نوموړي د ادبي هڅو مهم ډگرونه بلل کېږي.

ويناوې

- د ژوند تېرېدلو دا را وښودل، چې انسان اکثرا هغه څيزونه له لاسه ورکوي، چې له شتون څخه يې ډاډمن وي.
- مينه غلې وي.
- تشويش او خفگان د نوښت محصول وي.
- هر څوک استعداد لري؛ خو په ډېرو حالاتو کې يوازې د څو دقيقو لپاره.
- انسان ډېره رښتيا نه شي زغملای.
- دنيا ته ټول رښتني راځي؛ خو ټول بېرته رښتيني نه ځي.

د بېرتولت لنډ ژوندلیک

د نړۍ او په ځانگړې توگه د الماني ادبياتو په مشهورو څېرو کې د بېرتولت ځای خورا څرگند او روښانه دی. تاسو به پدې لیکنه کې د نوموړي په اړه لا ډېر پوه شئ.

ژوندلیک

بشپړ نوم یې بېرتولت برشت "Bertolt Brecht" دی. د نړېوالو ادبیاتو او په ځانگړې توگه د آلماني لیکوالو په قطار کې خاص ځای لري. نوموړی یو ښه شاعر، د تياتر کارپوه او ډرامه لیکونکی و. برشت په "۱۸۹۸ز" کال کې د آلمان (جرمني) په اوکسبورک ښار کې وزېږېد. پلار یې د کاغذ جوړولو د فابریکې مشر و؛ نو پر دې اساس د برشت د کورنۍ اقتصادي وضعیت ښه و او یوه شتمنه کورنۍ وه. دوی دوه وروڼه وو، چې پخپله برشت مشر و. نوموړي له لیکلو سره ځانگړې مینه درلوده او پدې برخه کې یې ښه استعداد هم درلود. آن د ښوونځي له دورې یې ادبي او غیر ادبي لیکنې کولې. تر ټولو مهم آثار یې سور چرگ، د گالیله ژوند، "سړی، سړی دی"، د قفقاز تباشیري دایره، د کمون ورځې، د ښارونو په څنګل کې، زه بېرتولت برشت، د ژاندراک محاکمه، په درېیمه امپراتورۍ کې ډار او مایوسي او ځینې نور دي. نوموړی له گڼو ادبي هڅو او لاسته راوړنو وروسته په "۱۹۵۶ز" کال کې د زړه د حملې له کبله ومړ. البته په نوې ځوانۍ کې یې هم د زړه یوه حمله تېره کړې وه؛ خو ژوندی پاتې شوی و.

نور مهم معلومات

- دا چې نوموړي له ماشومتوبه د زړه ناروغي لرله؛ نو له شل کلنۍ یې د خپلې مقبرې د شناختې لپاره ډیزاینونه جوړول. ویل کېږي چې تر مړینې یې د شناختې پنځه ویشټ ډیزاینونه جوړ کړي وو.
- په شپاړلس کلنۍ کې یې لومړنۍ ادبي مقاله په مجله کې خپره شوه.
- که څه هم په لومړیو کې د طب محصل و؛ خو په ادبیاتو کې د بې کچې استعداد او مینې له کبله یې طب په نیمه کې پرېښود.
- د خپلو لیکنو له برکته یې د DDR او ستالین جایزې هم گټلي دي.
- په نړېواله جگړه کې د جنگ کرښې ته ولېږل شو تر څو له زخمیانو سره مرسته وکړي. هلته یې دا وینا مشهوره شوې وه: "دا به ښه وي، چې پښې ټولې کړو؛ نه دا چې ورکې یې کړو."

ویناوې

- هغه خوشحالي، چې د نورو په خفگان ترلاسه کېږي، گناه ده.
- هغه وخت چې ویل کېدل به له خپلو گاونډیانو سره محبت وکړئ، گېډې مړې وې؛ زموږ په وخت کې حالت بدل دی.
- غلطې که په ناپوهۍ کې وشي، خطا ده؛ خو که په آگاهۍ کې وشي نو گناه ده.
- کله چې بې عدالتي ډېره تکراره شي په ټولنه کې د عدالت په بڼه منل کېږي.
- هر ځای په باغ بدلېدای شي؛ خو که همت وي.
- له بانک څخه غلا د نوو غلو کار دی؛ تجربه لرونکي غله بانک جوړوي.
- هېڅ ازموینه بې درغلیو نه وي؛ پرته د خدای له ازموینې څخه.
- څوک چې د ظلم پر وړاندې نه یوځای کېږي. د ظالم په زندانونو کې به یو ځای شي.
- هر څوک کولای شي گواښ او رټل وکړي؛ خو هر څوک د رټلو او گواښ حق نه لري.

د اناتول فرانس لنډ ژوندلیک

د فرانسې او نړۍ ادبیاتو په مطالعه کې د اناتول فرانس نوم هم ډېر بارز دی. پدې لیکنه کې د نوموړي پر ژوند او فن لنډې خبرې شوي دي. ژوندلیک د فرانسې هېواد دا نوبل جایزه گټونکی لیکوال او متفکر (اناتول فرانس - Anatole France) د "۱۸۴۴ز" کال د اپرېل په شپاړلسمه نېټه د فرانسې په پلازمینه (پاریس) کې وزېږېد. د نوموړي پلار یو لوی کتابپلورنځی درلود، چې دې کار د فرانس په فکر او ژوند ډېر تاثیر کړی وی. دا ځکه چې د خپلو رسمي زدکړو ترڅنګ به یې له کتابپلورنځي هم ډېر کتابونه کور ته وړل او لوستل یې. ویل کېږي چې همدې پراخې مطالعې په هغه کې د لیکوالۍ استعداد وغوړاوه. په کم عمر کې یې د ادبیاتو، فلسفې او نورو برخو کتابونه په دقیقه توګه مطالعه کړل او د یو ځوان روشنفکر په توګه وپېژندل شو. د خپل بېساري استعداد له امله د خپل هېواد د علومو اکاډمۍ غړیتوب هم ترلاسه کړ، چې دا ډېر لوی ویاړ بلل کېږي. نوموړي دومره عالي نثر لیکه، چې اکثریت یې د فرانسوي ژبې د نیر پاچا بولي. تر ټولو مشهور آثار یې گناه او مینه، وروکی بودا، معاصر تاریخ، د اپیکور باغ، د سپینو تیرو پر مخ، د پرنستو سرکینې او ځینې نور دي. د یادونې وړ ده، چې ډېری آثار یې فلسفي، طنزیه او انتقادي بڼه لري. له گڼو ادبي هڅو، لاسته راوړنو او بریاوو وروسته د ۱۹۲۴ز کال د اکتوبر په دولسمه نېټه د اتیا کالو په عمر ومړ.

ویناوې

- که مور په هر څه پوه شو، ژوند یو ساعت هم نه شو زغملای.
- علم له خطا څخه خلاص دی؛ خو عالمان همېشه په خطا کې وي.
- له ژوند سره د جگړې تر ټولو بڼه وسله خوښي ده.
- که د انسان زړه ځوان وي، ټول موسموونه ورته پسرلي دي.
- خطا یو انساني کار دی؛ خو تکرارول یې حیواني دی.
- اخلاق طبعاً په احساساتو پورې اړه لري.

د نوموړي دا لاندې لیکنه چې د "خطرناک" تر عنوان لاندې کښل شوې ده؛ استاد گل پاچا الفت ژباړلې ده.

"مور ته هغه کسان خطرناک ښکاري چې روحیه یې زموږ له روحیې نه مخالفه وي. هغه څوک چې زموږ خویونه پکې نشته، مور ورته بد اخلاقه وایو. څوک چې زموږ په اشتباهاتو مبتلا نه وي، مور ته شکاک معلومېږي او دا فکر نه کوو، چې هغوی به په نورو شهباتو مبتلا وي."

د او.هینري لنډ ژوند لیک

کله چې په نړیوالو ادبیاتو کې د لنډو کیسو نوم اورو؛ نو ورسره سم د او.هینري نوم هم د یادولو وړ ګرځي. پدې لیکنه کې به تاسو د نوموړي د ژوند او فن په اړه لا ډېر معلومات ترلاسه کړئ.

پېژندنه

او.هنري "O. Henery" امریکایی لیکوال دی، چې په "۱۸۶۲ز" کال کې یې د امریکا په ګرینزبور په ښار کې دې نړۍ ته سترګې پرانیستلي. ددې لیکوال خپل نوم "ویلیام سیدني" دی؛ خو په "او.هینري" مستعار نوم یې شهرت موندلای او په همدې نامه پېژندل کېږي. کله چې پنځلس کلن شو، زدکړې یې پرېښودې او د خپل پلار په درملتون کې یې کار پیل کړ؛ خو له مطالعې سره یې زیاته لېوالتیا لرله او تل به یې داستاني آثار لوستل. په شل کلنۍ کې تیګزاس ته ولاړ او هلته یې د کار ترڅنګ تر یوه بریده هسپانوي، فرانسوي او الماني ژبې هم زده کړې. د خپل ژوند په اوږدو کې ډېرې لوړې ژورې ولیدې. تر دې چې د ژوند وروستي کلونو یې فقط لیکوالۍ ته وقف کړل. پدې لړ کې یې ډېرې ښې ادبي پنځونې وکړې. مشهور آثار یې عبارت دي له: د ښار غږ، د لویدیځ زړه، څلور میلیونه، د برخلیک لارې او ځینې نور.... نوموړی لا ډېر زوړ نه و؛ خو نري رنځ ناروغۍ وځاپه او په "۱۹۱۰ز" کال کې د اته څلوېښت کلونو په عمر ومړ.

نور مهم معلومات

- د تکیزاس په سټیټ بانک کې یې د تحویلدار دنده لرله؛ بانک سقوط وکړ، نو په نوموړي تور پورې شو چې پیسې یې غلا کړي دي. له همدې کبله یې څه موده په زندان کې هم تېره کړه.
- د کیسو پای یې اکثراً داسې وي، چې لوستونکی یې تمه نه لري. یعنې پېښه پکې د تصور خلاف بدلون مومي.
- تقریباً شپږ سوه لنډې کیسې لري، چې اکثریتو یې نړیوال شهرت موندلای دی.
- ډېری لیکنې به یې د وخت په مشهورو ورځپاڼو "رولنگ سټون" او "ډیلی پوسټ" کې خپرېدې.
- په امریکایی لیکوالو کې "د لنډو کیسو استاد" لقب له ځان سره لري.

وروستۍ پاڼه

او.هینري "وروستۍ پاڼې" په نوم یوه ډېره په زړه پورې کیسه لري. د کیسې لنډیز داسې دی، چې یوې انځورګرې خپل زړه د یو گل ابوتې په پاڼو پورې تړلی وي. نوموړې فکر کوي، کله چې د بوټي ټولې پاڼې ورژېږي، هغه به هم مړه شي. رښتیا هم همداسې وي؛ د بوټي پاڼې چې څومره رژېږي انځورګره هومره کمزورې کېږي. هغه هره ورځ د خپلې کوټې له کړکۍ هماغه بوټي ته ګوري، چې پر دېوال ختلی دی. تر دې چې خبره وروستۍ پاڼې ته ورسېږي. ټوله شپه باد، باران او واوره وي؛ نجلی ډاډه وي، چې سهار به وروستۍ پاڼه هم رژېدلې وي او هغه به مري؛ خو د باور برعکس پاڼه پخپل ځای وي. په سبا یې هم همداسې کېږي. نجلی بېرته فکر کوي، چې شاید خدای یې د وژلو اراده و نه لري؛ نو بېرته یې حالت ښه کېږي او له مرګه وژغورل شي. خو وروسته معلومه شي، چې هغه پاڼه وخته رژېدلې وي. هلته پاڼه نه وي؛ بلکې د پاڼې یو انځور کښل شوی وي. د دوی د کور په لاندې پوړ کې یو بل سپین ږیری انځورګر ژوند کوي او هغه د نجلی پر یادې کیسې خبر وي. نو هماغه د باد او باران په شپه یې دا انځور کښلی وي. د هماغه یخې شپې له کبله ناروغ شي او ومري؛ خو پخپل هنر یې د یو بل کس ژوند ژغورلای وي.

پای

که کوم نظر، وړاندیز او یا هم نیوکه لری په لاندې برېښنالیک خپل
پیغام راولپړئ!

r.muqamzai@gmail.com

په درنښت

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**